

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра української літератури

Лірика та поезія в прозі Омеляна Лупула та їх вивчення в ЗЗСО

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 601 групи
спеціальності 014 «Середня освіта
(українська мова та література)»

Чімбру Марина Семенівна

Науковий керівник:

доцент Маркуляк Л. В.

Рецензент _____

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2023 р.

Зав. кафедри _____ доц. Мальцев В. С.

Чернівці – 2023

Анотація

У дипломній роботі здійснена комплексна розвідка лірики та поезій в прозі Омеляна Лупула та особливостей їх стильового вираження. Запропоновано методику викладання творчості письменника в ЗЗСО. Розроблено уроки літератури рідного краю та виховний захід для ознайомлення учнів з життям та творчістю О. Лупула. За матеріалами дослідження зроблено висновки.

Ключові слова: література, поезія, поезія в прозі, аналіз, методика.

Abstract

Topic: «Lyrics and poetry in the prose of Omelyan Lupul and their study in general secondary education institutions».

In the graduate work, a comprehensive investigation of the lyrics and poetry in the prose of Omelyan Lupul and the peculiarities of their stylistic expression was carried out. A method of teaching the writer's creativity in general secondary education institutions is proposed. Lessons on the literature of the native region and an educational event were developed to acquaint students with the life and work of O. Lupul. Conclusions are made based on the research materials.

Keywords: literature, poetry, prose poetry, analysis, methodology

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерелою

_____ Марина ЧІМБРУ

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Розділ 1. Лірика Омеляна Лупула: жанрово-стильова своєрідність.....	8
1.1. Специфіка лірики як роду літератури.....	8
1.2. Поезотворчість Омеляна Лупула в жанрово-стильовому аспекті.....	11
1.2.1. Філософська лірика.....	11
1.2.2. Громадянська лірика.....	16
1.2.3. Релігійна лірика.....	19
1.2.4. Пейзажна лірика.....	20
1.2.5. Інтимна лірика.....	24
Висновки до першого розділу.....	26
Розділ 2. Поетика поезій в прозі Омеляна Лупула	28
2.1. Літературознавча рецепція жанру «Поезія в прозі».....	28
2.2. Жанрово-стильові особливості поезій в прозі Омеляна Лупула.....	38
Висновки до другого розділу.....	49
Розділ 3. Методичні рекомендації щодо вивчення лірики та поезій в прозі Омеляна Лупула.....	51
3.1. Методичний аспект вивчення поезій в прозі Омеляна Лупула на уроках літератури рідного краю.....	51
3.2. Ознайомлення учнів з творчістю Омеляна Лупула в позакласній роботі з української літератури.....	54
Висновки до третього розділу.....	78
Висновки.....	80
Список використаної літератури.....	84

ВСТУП

Сучасний літературний процес на Буковині вияскравлюється непересічними особистостями, серед яких – Омелян Лупул – поет-байкар, лірик. Народився Омелян Лупул 1 серпня 1950 року в с. Раранча (нині Рідківці) під Чернівцями. Навчався в Рідківській середній школі, а по її закінченню, в 1968 році, вступив до Чернівецького медінституту. Навчався Омелян Лупул тут недовго, адже вже в 1969 році став студентом філологічного факультету Чернівецького університету. Після закінчення університету почав працювати вчителем української мови та літератури у Шевченківській восьмирічній школі Жовтневого району Миколаївської області. Згодом, з 1975 року по 1979 рік, учителював у школах Миколаєва (обласного), і водночас співпрацював з кафедрою української літератури Миколаївського педінституту. Пізніше один рік викладав українську мову та літературу у Журавлівській середній школі на Вінниччині. З 1980 року працює головним редактором видавництва «Рута» Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Свою літературну діяльність Омелян Лупул розпочав впевнено появою у 1993 році першої поетичної збірки «Скрижалі». З того часу щороку публікується одна, а то й дві поетичні збірки О. Лупула.

Художній доробок письменника відзначається різноманітністю тематичного та жанрового вираження. Спостерігається активне оновлення художньої форми, пошук нових тем, жанрових новоутворень, творчих експериментів. Поза сумнівом, цілком оригінальна й самобутня творчість О. Лупула є органічною частиною літературного процесу кінця XX – початку XXI століть. Він є самодостатнім та оригінальним, з власним баченням навколишньої дійсності та інтуїтивним відтворенням його краси та гармонії.

Свою літературну діяльність Омелян Лупул розпочав у досить зрілому віці першою поетичною збіркою «Скрижалі». В цій книзі він пропонує своєму читачеві складний й оригінальний світ людської особистості – з болючими рефлексіями, неоднозначними висновками, несподіваними думками, складними

почуттями. Цього ж року були видані збірки «Оранта» та «Гіганти і Карлики». відтворенням його краси та гармонії.

Актуальність роботи зумовлена недостатнім вивченням лірики та поезій в прозі Омеляна Лупула. Поет в більшості поезій висвітлює теми сучасних проблем в суспільстві, вивчення і аналіз яких є потрібним в сьогоденні.

Мета дослідження – комплексна розвідка лірики та поезій в прозі Омеляна Лупула та особливостей їх стильового вираження. Реалізація мети дослідження передбачає розв’язання таких завдань:

- охарактеризувати тематико-стильові особливості лірики та поезій в прозі автора;
- дослідити ідейно-тематичні домінанти творів, стильові прийоми у творах автора;
- проаналізувати поетико-стилістичні аспекти лірики та ліричної прози митця;
- охарактеризувати вивчення лірики та поезій в прозі автора в ЗЗСО.

Об’єктом дослідження слугує лірика та поезія у прозі Омеляна Лупула.

Предметом аналізу є тематико-стильова палітра лірики та поезій в прозі Омеляна Лупула, що виявляють специфіку ліричного вираження та епічного зображення, своєрідність організації художнього часу й простору, стильового та жанрового синкретизму, лексико-стилістичних засобів авторської манери.

Матеріалом дослідження слугували лірика та поезія в прозі буковинського автора, а також наукові публікації про нього.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що здійснено спробу комплексного аналізу лірики та поезії в прозі Омеляна Лупула, а також запропоновано методичні рекомендації щодо вивчення творчості буковинського письменника на уроках української літератури в ЗЗСО.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що її основні результати та висновки можуть слугувати джерелом для подальших досліджень творчості Омеляна Лупула.

Практичне значення роботи. Матеріали наукового дослідження можна використати в процесі підготовки до читання спецкурсів та семінарів, також на

уроках української літератури, та в похакласній роботі в ЗЗСО.

Апробація результатів дослідження. Окремі результати дослідження обговорювалися на студентській науковій онлайн конференції, яка відбулася в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича 07.04.2022 року, та викладені у тезах «Поезія в прозі Омеляна Лупула та її вивчення на уроках літератури рідного краю в ЗЗСО».

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів поділених на параграфи, висновків та списку використаної літератури. Список використаних джерел нараховує 61 найменування. Загальний обсяг роботи – 87 сторінок.

Розділ 1. Лірика Омеляна Лупула: жанрово-стильова своєрідність.

1.1. Специфіка лірики як роду літератури.

Лірика – один із найдавніших літературних жанрів, який виник у Стародавній Греції багато століть тому. Термін «лірика» походить від грецького «lyra» – це музичний інструмент, під акомпонемент якого античні поети виконували свої вірші. Твори, які виконували у супроводі ліри, називали ліричними. Поява творів ліричного жанру належать до VII-VI ст. до н.е. В основі лірики – думки та переживання ліричного героя. Ліричного героя не можна ототожнювати з автором твору, хоча він зв'язаний з ним, його духовно-біографічним досвідом, світовідчуттям, душевним настроєм. Ліричні переживання можуть бути властиві не тільки поету, але й іншим особам, не подібним до нього.

Специфіка лірики полягає в тому, що людина присутня в ній не лише як автор, тобто об'єкт зображення, але і як суб'єкт, що включений до естетичної системи твору як один з важливих елементів. В європейській естетиці таку думку вперше сформулював Гегель. Лірика не зводиться лише до розмови від імені ліричного «я». Авторський монолог є тільки однією з багатьох форм вираження свідомості поета. Окрім цього, зустрічаються також різноманітні типи – від масок ліричного героя до різних об'єктивних персонажів, речей, у яких так зашифровано ліричний об'єкт, який він відразу ж стає зрозумілим для читача.

Слово в ліриці є особливим концентратом поетичності. В епічній чи драматичній творчості фабула та розвиток характерів персонажів розгортають тему, розкривають сутність задуму автора. В ліриці авторська позиція та складний внутрішній світ передаються концентрованими образами, що дають можливість налагодити з читачем миттєвий зв'язок. Для лірики особливо важливий той факт, що в її сприйнятті повинен брати участь саме той читач, який добре розуміє прочитане і співпереживає йому.

Найпоширенішою формою ліричного твору є монолог, діалоги

трапляються рідко. Основний засіб викладу – роздум. У ліричних творах досить часто використовуються різні описи (природи, речей, інтер'єру), вони є одним із засобів розкриття внутрішнього світу людини. Також у деяких ліричних творах присутні розповіді про події – епічні елементи. Зустрічаються також і драматичні елементи – діалоги. Отже, лірика використовує засоби інших двох родів літератури. У ліричних творах немає розгорнутого сюжету або ситуації. У деяких ліричних творах є конфлікт між ліричним героєм і його оточенням, він наповнює ліричний твір драматизмом («Сонце заходить» Т. Шевченка, «Каменярі» І. Франка).

Ліричні твори можуть бути написані у різних жанрах: сонет, мадригал, епіграма, романс, елегія тощо. Також лірика класифікується за тематикою, наприклад: громадянська, інтимна, філософська, релігійна та ін. Будь-яка тема може стати темою ліричного вірша. Найбільш живучою та поширеною у ліриці є тема природи. Наприкінці XIX та на початку XX ст. її почали витісняти теми міського життя. Також для лірики типові інтимні теми, а також тема любові, що нескінченно варіюється. Теми вмирають, замінюються іншими, борються, іноді знову воскресають і т.д. Жодних загальних норм при виборі теми у ліриці немає.

Лірика – це суб'єктивний рід художньої літератури, на відміну від епосу та драми. Поет ділиться з соїми читачами особистими думками та почуттями, розповідає про свої радощі та печалі, захоплення та скорботи, викликані тими чи тими подіями особистого або суспільного життя. І в той же час жоден інший рід літератури не викликає такого почуття у відповідь, співпереживання від читача-сучасника, і від наступних поколінь.

Якщо основою композиції епічного та драматичного твору є сюжет, який можна переказати своїми словами, то ліричний вірш переказати майже неможливо. У вірші зміст це і послідовність зображення почуття та думки, і вибір та розташування слів, повтори слів, фраз, синтаксичних конструкцій, стиль мови, і поділ на строфи або їх відсутність, віршований розмір, способи римування, характер рими.

Головний засіб створення ліричного образу – це мова, поетичне слово. Використання у вірші різних тропів (метафора, уособлення, синекдоха, паралелізм, гіпербола, епітет) розширює зміст ліричного висловлювання. Слово у ліриці є багатозначним.

У віршованому контексті слово набуває додаткових смислових та емоційних відтінків. Завдяки своїм внутрішнім зв'язкам (ритмічним, синтаксичним, звуковим, інтонаційним) слово у поезії стає емоційно забарвленим та максимально виразним. Воно має тенденцію до узагальнення та символіки. Також багато ліричних висловлювань тяжіють до афористичності, що робить їх крилатими виразами, подібними до прислів'їв. Такі ліричні фрази стають популярними, заучуються напам'ять, використовуються щодо певного настрою, думок і душевного стану людини.

Лірика, що з'явилася чимало тисячоліть тому, пережила століття, пройшла всі епохи і далі продовжує існувати та розвиватися. Безумовно, її форма неодноразово змінювалася і змінюватиметься. Але, про що б не писали поети, зміст залишається і залишиться незмінним. У цьому роді літератури завжди буде добре чути голос автора, який передає у своїх творах думки та почуття через ліричного героя.

Ліричний твір у більшості випадків має віршовану форму, тоді як епос і драма звертаються в основному до прози. Причиною цього є необхідність особливої ритмічної та фонетичної організації ліричного твору задля досягнення максимальної виразності всіма можливими засобами, оскільки на кожне слово лягає чимале навантаження. Не можна також забувати і про такі засоби, як асонанс (повторення голосних) та алітерацію (повторення приголосних), які додатково можуть впливати на читача.

Мовленнєва експресія в ліричному роді нерідко доводиться немов до максимальної межі. Такої кількості сміливих і несподіваних алегорій, такого гнучкого і насиченого об'єднання інтонацій і ритмів, до яких так залюбки вдаються поети-лірики, не знають ні «звичайна» мова, ні висловлювання героя в епосі або драмі, ні оповідальна проза, ні навіть віршований епос.

Світова лірична поезія веде свій відлік із творчості видатних поетів античності (Піндар, Сапфо, Анакреонт, Горацій, Овідій). У літературах Сходу відзначилася лірика Ду Фу, Фірдоусі, Омара Хайама, Сааді, Гафіза. Багатством барв також виділялася і творчість поетів Західної Європи доби Відродження (Петрарка, Шекспір), XVIII—XIX століть (Шиллер, Гете, Гейне, Байрон, Шеллі, Петефі, Міцкевич).

Витоки саме української лірики криються в усній народній творчості. Світову славу Україні принесла спадщина нашого видатного поета та мислителя XVIII століття Григорія Сковороди. Потужними акордами зазвучав голос українського народу у творчості Т. Шевченка, П. Куліша, І. Франка, Лесі Українки, О. Олеся, В. Самійленка. В літературі XX ст. зразки високохудожньої та новаторської лірики дали П. Тичина, М. Хвильовий, В. Сосюра, М. Рильський, М. Зеров, М. Драй-Хмара, А. Малишко, В. Симоненко, В. Стус.

Отже, найважливіші якості лірики – суб'єктивність, індивідуально-творча природа, спрямованість на внутрішній світ суб'єкта та переважання малих форм. Ліричні твори можуть бути написані у різноманітних жанрах, наприклад: сонет, мадригал, епіграма, романс, елегія тощо. Також лірика часто класифікується за тематикою, наприклад: громадянська, пейзажна, інтимна, філософська, релігійна та ін. Варто звернути увагу і на те, що лірика постійно оновлюється і поповнюється новими жанровими утвореннями. У поетичній практиці зустрічаються такі жанри лірики, що запозичені із суміжних видів мистецтва. З музики: вальс, прелюдія, марш, ноктюрн, кантата, реквієм тощо. З живопису: портрет, натюрморт, етюд, барельєф та ін.

1.2. Поезотворчість Омеляна Лупула в жанрово-стильовому аспекті.

1.2.1. Філософська лірика.

Збірки поезій Омеляна Лупула репрезентують зразки основних видів лірики. Філософічність, інтелектуальність творчості Омеляна Лупула привертає до себе увагу мислячого, глибокого читача. Його поезія багата мотивами та

образами, проблемами і темами, над якими людство замислюється впродовж усіх часів. Разом із тим ми не знайдемо у віршах поета якоїсь надмірної закодованості, особливих хитросплетінь, надуманості та нагромадження незрозумілостей. Творам поета властива та простота, яка здається геніальністю.

Ще з давніх часів література і філософія тісно взаємодіяли і взаємозбагачували одна одну, про що засвідчують численні праці видатних філософів минулого, які водночас були і літераторами. У широкому сенсі слова кожному творові властивий певний філософський зміст, однак це не робить його філософським. Є філософічні вірші, в яких оприявлено певний філософський зміст, і власне філософські, що являють собою своєрідну жанрову структуру лірики. До філософської лірики належать такі твори, в яких філософська ідея стає складником художнього осмислення дійсності і перебуває в центрі авторської моделі світу.

Мабуть, основний філософський мотив в поезіях збірок митця – це мотив швидкоплинності життя. Цей мотив у поезіях переплітається з мотивом смерті. Дедалі помітніший стає перехід від концепції «смерть – це трагедія» до нового усвідомлення «смерть – це втрата можливостей». Це спостерігається в поезії О. Лупула «Зазолотіло. Вже зазолотіло», де ліричного героя не настільки тривожить що «коло днів стискається докруг», як те, що «А в мене ще, ой, справ ціла гора» [34, с. 25]. Герой не боїться смерті, він лише переймається через те, що не встигає виконати всі свої справи. Саме обмеженість земного життя не тільки надає йому сенсу, а й підштовхує до діяльності, змушує людину залишатися живою та дбати про інших.

Поет порівнює своє життя із садом, адже життя так само може відцвісти як і сад. І щоб прогнати погані думки про те, що «час біжить прискорено чомусь» [34, с. 7], він береться за перо, щоб встигнути подарувати життя новим поезіям. Образ саду передає духовну енергетику, яка традиційно пов'язується з первісним міфологічним світоглядом, збереженим дотепер у глибинах етногенетичної пам'яті. Символ саду уособлює простір гармонійності й довершеної цілісності буття. Як зазначає , Ковалів, «Символ притаманний

українській літературі, в якій набуває значення не тропа, а універсальної категорії, пізнання духовності» [31. с. 390]. Сад у віршах постає просторовою межею між молодістю і старістю, між реальним й ірреальним, він є простором безпеки, затишку, радості. Мотив швидкоплинності життя розвивається і в поезії «Летять літа, мої високі птахи». Ліричний герой дорожить кожним своїм прожитим роком (які порівнює з птахами), хоча деякі з них не були щасливими. Себе ж герой також порівнює з пристарілим птахом. Головна ідея цієї поезії – це показати, що кожен рік, який людина прожила, незалежно від того був він щасливим чи ні, є дуже важливим, і потрібно цінувати кожен мить життя, адже воно не вічне. Ліричний герой розуміє, що нічого вічного немає: «Хоч знаю: на цім світі я не вічний» [39, с. 12]. В поезії «Час проб'є – і тихо на ходу» герой порівнює своє життя з яблуком. Образ яблука в літературі складний та суперечливий – це символ гріхопадіння, абсолютної істини, вічної молодості, достатку, уособлення загадки життя та смерті, символ-оберіг, символ цілісності. Цей образ наповнений глибоким філософським сенсом – відображення світовідчуття та культури народу, його мудрості. Ліричний герой не переймається тим, що впаде як дозріле яблуко, адже вірить в інше життя після смерті, для якого в запасі має цілу вічність.

Знаходимо у філософській ліриці Омеляна Лупула і мотив ролі і призначення поета та поетичного слова. Є різниця між поетом, якого на творчість надихнула ідея, і поетом, для якого література – це покликання, що керується таємничим інстинктом. Перший зазвичай полишає літературу, щойно виконає свою місію, для іншого без поетизування неможливе саме життя. Творчість має таку силу, що певною мірою компенсує і не знатне походження, і прикросі життя, і матеріальні нестатки. Поет у такому разі відчуває, що покликаний створити вигаданий світ, де він зміг би реалізувати усі свої фантазії.

У поезії «Шукати будеш у моїм столі» поет дає нам чітко зрозуміти, що найбільші скарби для нього – це написані ним художні твори, які є його жаданими здобутками за все життя. Мотив покликання поета простежується

також у вірші «Слова, достиглі в тиглі тріолета», Омелян Лупул називає поета тільки займенниками «Він» та «Його», обидва написані з великої літери. Цим підкреслюється повага до нього, шанобливе ставлення і возвеличення. Свої слова «Несе Він, як причастя, до людей», адже поезія – це саме те, чого прагне людська душа, вона торкається тих струн душі, які, можливо, досить довго мовчать у людині, доки її не торкнулися тонкі пальці поетичних рядків. Поезія пробуджує всередині людини емоції, а це найголовніше. Після прочитання цієї поезії, спадає на думку, що поет – це людина, яка наближається до статусу боголюдини, тобто Христа, оскільки він осягає вічні істини буття і оперує ними у своїй творчості. Він несе на собі величезну відповідальність перед суспільством, відіграє в його житті надзвичайно важливу роль.

До Омеляна Лупула його «Слова» приходять до нього самі: «Спішать до мене з глибини віків, / Розмірено шикуючись у строфи, / Мої Слова з віршованих рядків» [39, с. 28]. Це свідчить про велику майстерність поета. Він сприймає свою справу, як долю, як своє призначення в житті, яке йому заповів Бог: «Мені ж Ти дав, Боже, трудитися вік / У Слова майстерні» [39, с. 34]. Власне, поезії та слову поет надає найбільшого значення у сенсі збереження для історії, незнищенності людини, роду, народу, людства. І тому такими серйозними і болісними є роздуми автора над відповідальністю митця за те, що він залишить по собі. Отож, важко сказати – поетами народжуються чи стають. Мабуть, і те, й інше, оскільки без покликання не допоможе ніяка майстерність, а без майстерності навчання ремеслу неможливо створити справжній шедевр. Скоріше за все, письменництво – це доля, до якої покликали людину її внутрішній голос, вищі сили, та впевненість у своєму таланті. Поет є людиною і звичайною, і водночас особистістю неординарною. Незвичним є те, що він занурюється у вигадані світи, створює образи людей, яких не існує, змушує читача вірити в те, чого немає, запрошує читача в свій духовний світ. З іншого боку, поет, як і всі ми – жива людина.

Поряд з мотивом покликання поета, гідне місце посідає і мотив несприйняття суспільством цього ж митця, його творчості. Поет відчуває

вороже ставлення до себе, адже суспільство його сприймає не таким, як усі інші. За те, що ліричний герой дарував людям слова, його потягли до суду, тому що «Слова ті обпекли якусь приبلуду, / Що їх собі вчепила до ярма» [34, с. 5]. Чому ж суспільству так складно відповідати на добро добром? Чому за свої благородні вчинки, люди часто у відповідь отримують негативні відгуки? Ліричний герой страждає через те, що людей відлякує його ремесло, і їм байдуже, що це все він робить саме для них. З рядків: «Через писання ті мене щодня / Знайомі обминають і рідня, / Мов, ліпше б мав натуру він лайдачу» [34, с. 27] ми розуміємо, що навіть рідні віддаляються від героя, а для кожної людини такі явища спричиняють великий душевний біль. Для звичайних людей незрозумілим є те, чим займаються митці, вони часто не розуміють, яка користь з художніх творів чи інших форм мистецтва. «Писати вірші – несерйозна справа» [34, с. 31], – саме так говорять ліричному герою, адже за це нічого не отримуєш, а ще й є ймовірність нажити собі ворога. Суспільство часто не розуміє та засуджує поета, адже він не займається тим же, що і вони: « – Ти тут щодня гаруй – ори, сади, / А він узяв і вигадав сади. / Виходить, що живе не по трудах» [39, с. 30]. Герой знає, що про нього говорять та думають, але намагається не звертати на це уваги, а жити і надалі «в придуманих садах».

В натурфілософських поезіях Омеляна Лупула простежуються основні філософські опозиції: людина – природа, життя – смерть, гармонія – дисгармонія, особистість – усезагальні закони буття, які набувають субстанційного значення. У творчості поета наявні всі три парадигми взаємодії людини з природою: споглядання, діяльність, спілкування. У рівноправності двох світів (людини і природи), у гармонійності їхніх стосунків і почувань О. Лупул вбачає найвищу сутність людського буття. Поет персоніфікує природу, надає їй мову, почуття, емоції. Ліричний герой часто розмовляє з природою, з рослинами: «Мені калина сперлась на плече: / – Невже ріка життя назад тече / І ми втрачаєм волі атрибути?» [34, с. 22]. На прикладі троянди і хрону, в поезії «В моїм саду троянда забуяла» автор розвиває тему нахабства і благородності: «Троянди коло хрону не садить: / Нахабство благородності – не

пара» [34, с. 28]. Під образами рослин поет має на увазі людей. Нахабство – це зухвала поведінка, відсутність почуття сорому і відповідальності. Саме нахабні люди дозволяють собі порушити зону комфорту оточуючих людей, вести себе зухвало. В поезії «Під парканом косив я бур'яни» автор надає бур'янам людських якостей, вони розмовляють з ліричним героєм і насміхаються з нього. Автор порівнює ці бур'яни зі злочинцями та брехунами, які є «невмирущі», та ведуть «паразитичний» спосіб життя. Окрім нахабства поет порушує проблеми таких людських якостей, як злість та брехня. У поезії «Стривожило село все новина» брехня та злість настільки запанували на Землі, що через них навіть «зрушилася з місця вісь земна» [34, с. 49].

Притаманний у філософській ліриці Омеляна Лупула й мотив повернення в минуле. Автор поринає в минуле, де він «знову юний», знову йому «справа всяка по плечу» [34, с. 9]. Людське буття з'єднує в собі різні моменти часу. Він вічний, незалежний від людини, та розширений аж до вселенських масштабів. У філософських віршах поета простежується загострене відчуття протікання часу, невпинність його руху, намагання якось зупинити свою проминальність.

1.2.2. Громадянська лірика.

Омелян Лупул є відданим патріотом своєї землі, і бачачи навкруги неправду та «неволю», поет створює чудові зразки патріотичної та громадянської лірики. У «Словнику літературознавчих термінів» за редакцією Р. Гром'яка, громадянська лірика тлумачиться як «умовна назва ліричних творів, в яких актуалізуються соціальні та національні мотиви» [32, с. 169].

Провідним мотивом громадянської лірики поета є любов до своєї Батьківщини. О. Лупул гостро відчуває кровний зв'язок із рідною землею, переймається за її трагічну долю, за долю народу, який тут проживає: «Мій народе, не дайся на зраду» [34, с. 13]. Мотив відданості своїй Батьківщині є домінантним у поезії «Коли настане Сповіді пора». Поет пишається тим, що він українець, і не волів би бути українцем завжди: «Тепер одне Тебе прохаю,

Боже: / Коли прийду я через смертне ложе, / Дай народитись українцем знову» [34, с. 52]. Поезія Лупула надихає на боротьбу, закликає до бою, вселяє віру в перемогу. Поет завжди думає про свій народ, про його майбутнє. Він закликає українців: «—Україно, гуртуйся в громаду! / Як не хочемо зникнути з карти / (Вже історія зна такі жарти), / Мій народе, не дайся на зраду!» [34, с. 13]. Громадянська лірика Омеляна Лупула «сприяє формуванню національної свідомості та гідності, розбудові націотворчих та державотворчих тенденцій, утвердженню загальнолюдських цінностей» [32, с. 170].

Поет показує нам картини з простого життя людей, які засуджують владу, і минулу, і сьогочасну. У вірші «За різдвяним столом сидять сусіди» ми бачимо звичайних людей, які розповідають про своє життя, свої біди. З рядків «У тім руслі й про Сталіна зайшлося. / Жінки у крик: — Таж свято урочисте! / Хіба ж то можна згадувать нечисте?.. / Але ж не спиниш болю суголося» [34, с. 26] читач розуміє, що найбільшою раною, яка болить народу є державні діячі, яких люди прирівнюють до чогось нечистого. Мотив засудження влади простежується в поезіях «Свою щоб осучаснити анкету», «Б'ють дядьки козла у доміно», «Щоднини вранці, ледве світ-зоря», «Недавно ще державницькі злочинці». Справжнє обличчя «державницьких мужів» змальовано у поезії «Недавно ще державницькі злочинці». Вони «свій народ навчилися розпинати / Страшніше у стократ, а ніж чужі» [34, с. 41]. Такий же мотив простежується і в поезії «Щоб прилучитись нині до еліти». Досить болючою є правда в цьому вірші, адже в ньому йдеться про те, що для того щоб стати в ряди еліти, не потрібно прикласти багато зусиль, не потрібно мати освіту і розум. Все що потрібно — це гроші, вони вирішують це питання. Омелян Лупул навіть увів прикладку «дурень-нувориш», яка досить точно описує таких людей. У громадянській ліриці поета злилися особисті болі й настрої з горем народу.

Омелян Лупул висміює та засуджує псевдопатріотизм. Поки одні люди дійсно є патріотами і щиро хочуть захищати свою землю, інші сміються з них і навчають, як «правильно» бути патріотами: « — Хочеш бути патріотом, / Навчися спершу воювати ротом. / А руки? — Ними гроші загібати» [34, с. 28].

У поезії «Прорвавши світову каналізацію» описано, як людство заблукало в лабіринтах демагогії. Демагогія – це «обман політично відсталих верств народних мас всілякими привабливими, але брехливими обіцянками і лозунгами» [51, с. 237]. Такий обман звичайних народних мас був присутній завжди. Поет дуже влучно описує ці всі явища, «відкриваючи» читачу очі на них. Такий же мотив маніпуляції суспільством простежуємо у вірші «На мітинг я попав сьогодні». Ліричний герой потрапив на мітинг, «А там – запевнення гучні, / Немовби дзвони великодні» [39, с. 26]. Але, на щастя, герой розуміє, що ті гасла це тільки омана, і вони нічого не варті.

Мотив очікування на краще простежуємо у вірші «Щоднини вранці, ледве світ-зоря». «Спільнота жде на доброго царя» [34, с. 48], але ще не знає, що такий ніколи не прийде. Автор натякає, що такі невинуваті очікування були і будуть ще довго, поки спільнота не покаже свою могутність та силу.

В поезії «Живем немов на відьомському балу» поет застосовує алітерацію «Валуєви валують на валу» задля підвищення інтонаційної виразності вірша, для підкреслення звучання окремих слів. У цьому ж вірші присутній мотив повернення минулого: «Історія в терновому вінку / Верта нас до великої руїни» [34, с. 50].

Громадянська лірика Омеляна Лупула – це поезія, сповнена передчуттям соціальної бурі, полум'яною вірою у світле майбутнє рідного народу. Вона звучить як голос болю, гніву, правди, розкриває велику силу народу, його прагнення досягнути вершини соціальної справедливості, зійти на висоти, з яких видно світло вселюдських ідеалів. Поезії наповнюються різними за характером почуття ліричного героя. Тут і заклики до боротьби, і радість передчуття благодатної бурі в природі й суспільстві, і болючі роздуми над долею люду, і мотиви смутку, скорботи, викликані народним горем. Поет звертається до України «Стережись минулого химер: / Виють ще чужі вітри зі сходу / І твій раб останній – ще не вмер» [39, с. 36]. Цей вірш закликає українців не бути слугами сусідніх країн, а будувати свою сильну та незалежну державу. О. Лупул твердо переконаний, що кожна людина мусить виконувати свій

1.2.3. Релігійна лірика.

Цікавою на нашу думку є релігійна лірика Омеляна Лупула. У ній автор розвиває мотив сну. Ліричному герою сниться віщий сон, де «весь люд / Прямує скопом на господній суд» [34, с. 11]. Героя тривожить те, що він бачить лише простий народ, а людей «вельможних» немає в цьому натовпі. Йому пояснили, що «Вони Закон переписали Божий, / Мов Конституцію, – сказав прохожий. – / Тепер ті біси ангелам тотожні» [34, с. 11]. Поет порушує проблему соціальної нерівності не тільки в громадянській та філософській ліриці, а й в релігійній. Мотив засудження псевдовіруючих людей простежується у поезіях «Святкову одягнувши вишиванку», «Гриць кума бив за те, що кумів пес», «Молився злодій Богу», «Злодій до церкви», «Йшов хам із храму гордою ходою». Також у поезії «Парафіянин звів собі капличку», поет піднімає важливу та актуальну проблему – вандалізм. Підлітки «Святиню сплюндрували серед ночі» [39, с. 42].

Омелян Лупул вважає ціллю життя покаяння, очищення, шлях до себе, проникнення у власну душу, його ліричний герой з честю несе свій життєвий хрест: «Несу свій хрест. Із дня у день. Несу / На свою Голгофу» [34, с. 49]. Він не вважає себе безгрішним, не приховує те, що він допустив в своєму житті якоїсь помилки, і просить Бога простити йому всі погрішності: «Та якщо можеш, Боже, то прости / І не карай мою веселу душу» [34, с. 36].

Мотив віри в краще простежується в поезіях «Допоки світ казиться в ейфорії», «Чекали другого прищестя». Автор засуджує безчестя, нахабність, брехню, злодійство, чвари, і вірить: «Можливо,десь, – таки не без надії, / Рятуючись від хамових наглот, / Всього по парі беручи, сердега, / Новітній Ной заповнює ковчега» [34, с. 30].

Зустрічається і мотив життя людської душі після смерті. В поезії «Вдова женила сина» присутній показ душі померлого батька, який радіє за свого сина

в образі лелеки. Також, в поезії «Помер Іван Миколайчук», описано, як в Чорторії (місце народження кіноактора) після смерті І. Миколайчука з'явився лебідь. Місцеві жителі стверджують: «Це в лебедя Іван перетворився» [39, с. 11].

1.2.4. Пейзажна лірика.

Говорячи про лірику Омеляна Лупула, не можна оминати питання про зображення пейзажу в його ліричній поезії. Адже в своїх поетичних творах буковинський поет приділяє велику увагу зображенню природи, пейзажу. Він майстерно описує красу природи, різні природні явища, зміну пір року. За всю цю природну красу ліричний герой дякує Богу, і умовно називає його митцем: «Настала днина, Богові хвала...» [34, с. 23], «Живі пейзажі з Божої майстерні» [34, с. 23]. Світанкову млу автор називає срібним гелем вранішніх туманів, а золотисті яблука порівнює з Всесвітом, і не дарма, адже з яблука завжди щось починалося. Пригадаймо як ображена богиня незгоди і чвар Еріда, яку не запросили на весілля, підкинула гостям золоте яблуко з написом «Найпрекрасніший», і через це почались чвари, а згодом і Троянська війна. Важлива роль належить яблуку і в розвитку науки. (Згадаймо, як воно впало на голову Ісака Ньютона, що одразу призвело до появи закону про земне тяжіння). Тож яблуко часто виконує доленосну функцію. Яблуко порівнюють із Землею чи Всесвітом, тому не дивно, чому поет приділяє велику увагу плодовим деревам, а найбільше яблукам.

Досить часто автор вдається до алітерації, напр.: «Степи. Стоги. Серпнева спека. Стерні...» [34, с. 32], « Жовтогарячі / Жита журяться: – Жнива... / Життя Жорстоке» [39, с. 40], «Січень. Сад у серпанку. / Срібно-сірі тумани-дими» [39, с. 13], «Гроза пройшла через Раранча / Раптово, грізно, напролом» [39, с. 10]. Цей прийом надає його віршам особливе виразне значення, підкреслюється звучання окремих слів.

Природа у поета – вічножива. Чи не найбільше місце у своїй ліриці автор

приділив пейзажу саду. Саду в своєму рідному селі – Раранчі (нині Рідківці). У вірші «Сміється сад мій після зливи...» бачимо опис саду після грози. Росу автор порівнює з переливами алмазів та діамантовим намистом: «Роса – алмазів переливи / Чи діамантове написто» [44, с. 190] У вірші «Жайворон виводить серенади» автор вже порівнює росу з брильєнтами: «Ранок розкрива свої принади: / Мерехтить брильєнтами роса» [44, с. 198] Часто у поезіях зустрічається персоніфікація: сад починає сміятись, малює ранок, осінь плаче, серпень вітає. У пейзажній ліриці Омеляна Лупула найчастіше зустрічається мотив змалювання природних явищ. Найпоширенішим серед них є гроза. Образ грози спонукає до осмислення своїх думок, легкого суму, переживання. Автор порівнює грозу, яка пройшла грізно, раптово, напролом, з повстанською армією. В одному з віршів навіть присутній персонаж громовержця Іллі, який мчить на своїй колісниці і везе калачі. Ілля-пророк належить до шанованих та улюблених в народі святих. Він повелитель грому і блискавки, дощу, небесного вогню. Окрім грози, можемо спостерігати за сильним вітром, паводком, вихором, снігопадом, завірюхою і т. д.

У поезіях наявна музична лексика, напр.: «осені імпрези» [39, с. 7], «змагаються бемолі та дієзи» [39, с. 7], «вितьохкують тріолі» [39, с. 13], «жайворон виводить серенади» [39, с. 24], «Юне соль-бемоль / Зеленої октави. / Арія червня» [39, с. 44]. Також О. Лупул часто вводить у пейзажну лірику діалектизми : бесаги, бокораш, дараби.

Велику увагу автор також приділяє вітрам. Ліричний герой називає вітри своїми гостями з далекого краю і порівнює їх з Трьома Царями. Три Царі – мудреці, які піднесли Ісусу три дари. У цьому вірші як і в багатьох інших наявний мотив єднання людини з природою. Зустрічаємо столітнього бокораша, який сумує через те, що ліс вже не належить простому люду і плоти вже не пливуть Черемошем; гуцулку, яка радісно несе гриби з лісу; жінок, які під палючим сонцем збирають виноград. Солов'ї витьохкують саме для ліричного героя, вони знають про його злети і падіння, тому і співають саме для нього.

Пейзажі Омеляна Лупула переважно освітлені захопленням, радістю та любов'ю. Ліричний герой захоплюється, здавалося б, звичними для всіх явищами природи, але для нього це не просто злива чи вітер, для нього це щось більш таємниче, більш прекрасне.

Ніжну любов до природи передають незвичні порівняння, лагідна інтонація та зменшувано-пестливі лексеми. О. Лупул постійно відкриває для себе щось нове і ділиться цими враженнями з своїми читачами. Він може порівняти вихор з птахом, який вирвався з тенет, або ж приймати в себе в гостях вітрів з далекого краю. Автор бачить природу не тільки очима, але й душею. У вірші «То пекельна спека, а то злива...» явища природи виступають як паралель до людських емоцій. «То пекельна спека, а то злива, / То грім прогуркотить, мов контрабас, / а вже по всьому – райдуга грайлива» [39, с. 17] – таку мінливу і примхливу погоду ліричний герой порівнює із своєю коханою, в якої, як ми здогадуємось, настрої змінювався хутко, як природні явища.

У пейзажній ліриці Омеляна Лупула досить багатим є рослинний світ, включаючи дерева (клен, бук, береза, черешня, вишня, груша, слива, дуб, яблуко), та різні трави і квіти. Рослинний світ переймає у людей почуття, риси та звички.

У пейзажах досить вдало поєднуються зорові і слухові враження. Приклад цьому – вірш «Виграють вітри-флуєраші». Слово «флуєраш» в перекладі з молдавської означає «невелика дудка». Порив вітрів відлунює навіть в найдавнішій глуші. В цьому ж вірші наявний образ полонезів, які заповнили весь світ: «Виграють вітри-флуєраші - / Полонези світ заповнили. / Ой висока музико душі!.. / Виграють вітри-флуєраші» [44, с. 195]. В іншому вірші квіти співають під камертон церковної відправи: «Достойно є» співають квіти й трави / На Троїцю – Зеленої неділі / Під камертон церковної відправи. / «Достойно є» співають квіти й трави» [44, с. 195] Камертон – це «невеликий вилкуватий сталевий інструмент із двома зубцями, який внаслідок удару видає звук певної висоти; використовується для настроювання музичних інструментів та під час хорового співу» [32]. Також зустрічаємо і жайворона, який виводить

свої серенади. Роль слуху в психологічному житті людини є досить важливою. «Смисл слуху, в контрасті до смислу дотику, дає нам пізнати цілі ряди явищ моментальних, невловимих, летючих, цілі ряди змін наглих і сильних, що вражають нашу душу; до поняття твердості, постійності, форм, місця він додає поняття переміни, часу» [57].

Отже, О. Лупул приділяє значну увагу і слуховим враженням, він вміло описує різні звуки природи, завдяки чому читач легко може собі уявити і навіть «почути» ці звуки, мелодії.

Омелян Лупул акцентує увагу на циклічності усіх подій, так званий безперервний круговий рух. Пейзаж змінюється щохвилини, але завжди повторюється, і через рік, і навіть більше картина буде все та ж. Природа постійно оновлюється та відроджується. Такий нескінченний цикл пейзажів природи можна порівняти з людським життям, людською долею. Відбувається такий же «колообіг» життів людей, поколінь, людських доль, як і циклічності в природі. Автор не драматизує цю ситуацію, він навпаки змирився з цією вічною закономірністю.

Окрему увагу потрібно звернути на розділ «Літопис літа» із збірки «Осінні Полонези». В цьому розділі всі поезії є терцетами. Всі вони пронумеровані, всього налічується 56 терцетів. Омелян Лупул навіть за допомогою трьох рядків може влучно описати стан природи. Сакуру і вишню, які «змагаються за першість» [39, с. 38] поет називає марною справою. Автор часто використовує тавтограми, тобто вірші, усі рядки яких починаються однією й тією самою буквою. Наприклад: «Жовтогарячі / Жита журяться: – Жнива... / Життя жорстоке» [39, с. 40]. До того ж як фоностилестичний засіб О. Лупул вміло використовує алітерацію. Наприклад: «Стрекоче стрепет – / світанковий солоспів / Сивого серпня» [39, с. 42], «Кипить-клекаче / Крайнебо кольорами. / Колаж контрастів» [39, с. 42]. Поет також вдається до тавтології як стилістичного засобу : «Марнота марнот» [39, с. 38]. Увагу привертають порівняння, які використовує поет. Осінній листок він порівнює з золотою пташкою, яка летить у вирій, а осінь із жар-птицею: «А осіньпролітає над

селом. / Трепета, жовта вся, за літом плаче / І від вітрів тріпоче так, неначе / Жар-птиця із пораним крилом» [44, с. 201]. Яблуко, яке впало на землю, нагадало ліричному герою про швидкоплинність життя «Яблуко – нагадало: *Memento mori*». «*Memento mori*» – латинський вислів, який означає «Пам'ятай про смерть».

1.2.5. Інтимна лірика.

Щодо інтимної лірики поета, то вона вражає силою почуттів, глибиною думки, багатьма образами-порівняннями, які розкривають нам внутрішній світ ліричного героя. Вона дуже тісно пов'язана із пейзажною, тому для його творів досить характерним є зображення внутрішніх почувань ліричного героя через зорові образи природи. В інтимній ліриці поета переважає сумний, елегійний, тривожний настрій.

Ми нічого не можемо дізнатися про ту постать, якій О. Лупул присвячує свої вірші, адже завжди ліричний герой називає свою кохану лише займенниками: «Ви», «Ваша», «Вас».

За багато століть та років про кохання написано вже стільки, що, здається, нічого нового вже й не можеш сказати. Але Омелян Лупул розшукує щоразу все нові слова і образи, щоб повніше передати це почуття.

Вогник кохання все знову і знову загорається в душі героя. Він знову згадує ту «вогнянисту усмішку жіночу» [34, с. 18], і вогник оживає: «Тай оживе вогонь той у мені... / І я горю. Згораю. Палахкочу» [34, с. 18]. Ці «словачення» додають в кінці вірша емоційності, імпульсивності та ефектності.

Образ коханої майже не описується, ми нічого не знаємо про її зовнішність, характер тощо. В поезії «Мені Ви ангелом були» образ дівчини відкривається зовсім з іншого боку, аніж було до цього. У вірші читаємо, що змії спокусник відкрив для ліричного героя кусник «Із Вашого життя брудного». Складається образ невірної коханої, яка, на жаль, була для героя ангелом, і він на неї «молився будь-коли». В цій поезії образ коханої подається

з негативного боку. Також у вірші «Твій сміх б'є дзвоном по мені», знаходимо ще одну негативну рису дівчини – лукавість. Вона здатна на нещирість, на брехню, і цим завдає болю ліричному герою. Він бажає зректися її, але, оповитий лукавістю, не може.

В інтимній ліриці О. Лупула розвивається мотив сну. Образ коханої часто сниться ліричному герою. Вона сниться йому в образі «богині із богеми». Впливає йому назустріч настільки красива і велично, що навіть лілеї припишкли: «Та у пречисто-білосніжнім платті, - / Припишкли аж лілеї у лататті... / Мені снитесь так мало не щоночі, / Та тільки жаль, що сні ти не пророчі» [44, с. 200] Ліричний герой шкодує, що ці сні не пророчі і такі зустрічі з коханою не можливі в реальному світі. У вірші «Ви за весільним сидите столом» кохана сниться йому зовсім в іншому образі. Тут вона зображена в образі нареченої. Але біля неї порожнє місце. Відхиливши від себе чисту любов ліричного героя, його кохана не знайшла свого щастя і залишилася самотньою.

Часто у інтимній ліриці Омеляна Лупула виявляємо мотив омани. Ліричний герой ніби потрапляє в туман, де бачить і зустрічає те, чого насправді немає. Він страждає від таких ілюзій, і потребує допомоги. Образ коханої з'являється перед ним досить часто, і тому ліричний герой вже втомлений, і хоче, щоб такі ілюзії припинилися. У таких віршах наявне вторгнення містики, фантастичного, надприродного.

Мотив самозаспокоєння є домінантним у поезії «Не сумуй безмежно, не журись». Ліричний герой переконує (не лише себе самого), що все що стається, а саме розлука, призначено долею. Він розуміє що долі протистояти неможливо, адже як вона «напише», так і станеться. Герой з легким серцем відпускає свою кохану, і очікує, що вони можливо ще зустрінуться, але вже в іншому житті: «Не сумуй безмежно, не журись, / Що дороги наші розійшлись, - / Видно, так призначено судьбою. Але може трапитись колись, - / В іншому зустрінемося житті» [44, с. 202]. Пережите, виболене залишається у серці. Душа, яка переболіла, здобула життєвий досвід але не озлобилася, а навпаки, стала

добрішою.

Особливо привертають увагу вірші, в яких поет оспівує найвище з людських почуттів – материнську любов. Мати вчить своїх дітей поважати кожен мить життя, сприймати всі його труднощі та радості. Материнське слово може підтримати, як ніяке інше. Тільки мати може ціною власного життя кидатися на захист своєї дитини, вберегти від будь-яких незгод чи кривди. У вірші «До чистого гірського джерела» мати повчає свого сина, щоб він ніс у люди лише правду. Турботу матері ми бачимо в рядку: «А я за тебе Бога помолю...» [34, с. 3].

Любов у ліриці Омеляна Лупула – це почуття багатоаспектне, амплітуда переживань широка. Це не лише радість, щастя, але й печаль, омана, туга, сумніви, розчарування. Сила інтимної лірики поета – в хвилюючій щирості, природності. Його ліричний герой навчився вгамовувати душевні терзання, ціною болю і втрат він здобув досвід загоєння ран, він завжди готовий на самопожертвування. В інтимній ліриці О. Лупула стільки щемливого болю, затаєної пристрасті, сердечного тепла, світлої ніжності і зовнішньої стриманості. Кохання в поезіях описане як почуття вишукане, елегантне, трепетне і платонічне. Омелян Лупул уміє знайти потрібні і точні слова, виражає думку лаконічно, просто і афористично.

Висновки до першого розділу.

Отже, ліричні збірки Омеляна Лупула репрезентують зразки основних видів лірики: пейзажної, інтимної, філософської, громадянської, релігійної. У своїх збірках О. Лупулом піднімається низка важливих проблем: від філософських – сенс життя, сутність людини, її призначення на землі, час і вічність – до громадянських, моральних, інтимних тощо.

У філософській ліриці поет апелює до почуттів і розуму читача, примушуючи його задуматись над власним життям, осмислити своє існування. Проблема сенсу життя О. Лупул окреслює у співставленні із проблемою земної конечності людини, її невідворотного відходу в інші світи. Якби це було не так,

якби земне життя тривало вічно, проблема його сенсу не була б такою болючою: адже в будь-який момент можна було б наповнити його змістом, високою метою, і почати щось робити задля досягнення цієї мети. Основні мотиви філософської лірики Омеляна Лупула: мотив швидкоплинності життя, який переплітається з мотивом смерті, мотив ролі і призначення поета, поетичного слова, мотив покликання поета, несприйняття суспільством митців, мотив сну, мотив повернення в минуле. Філософська лірика переплітається з пейзажною. У рівноправності двох світів (людини і природи), у гармонійності їхніх стосунків і почувань О. Лупул вбачає найвищу сутність людського буття.

У пейзажній поезії Омеляна Лупула переважають сонце, світло і ясні фарби. Природа в ліриці О. Лупула насичена земною і неземною красою. Ця поезія просякнута життєстверджувальним та оптимістичним настроєм. В деяких віршах автор поєднує пейзажну лірику з інтимною.

Інтимна тематика у поезіях Омеляна Лупула витримана в манері достойного рівня, в якомусь аристократичному оприявленні почуттів, що є важливим у теперішній час. В інтимній ліриці поета переважає сумний, елегійний, тривожний настрій. Основні мотиви інтимної лірики поета: мотив втраченого, невзаємного кохання, мотив сну, мотив вічного кохання, мотив омани, мотив розлуки і самотності, мотив самозаспокоєння, мотив повернення в минуле.

Розділ 2. Поетика поезій в прозі Омеляна Лупула.

2.1. Літературознавча рецепція жанру «Поезія в прозі».

У літературному процесі кінця XIX – початку XX століття спостерігається підвищення інтересу до модерних віянь західноєвропейської літератури, філософської думки, що спричинило утвердження нового типу художнього мислення та утвердження модернізму як самобутнього мистецького явища. Зокрема, Т. Гундорова, під час дослідження своєрідності модерністичного дискурсу української літератури перехідної доби, зауважила, що «у самій же літературі народницько-просвітницькі уявлення, притаманні традиційному українському письменству, іноді навіть еклектично поєднуються з формами новітнього європейського досвіду, такими, як інтелектуалізовано культурна рефлексія, міфологізовані форми узагальнення, елементи психоаналізу тощо» [19, с. 56]. Актуальною стає проблема пошуку якихось нових форм художнього моделювання дійсності, необхідності видозмінювати стереотипи художньої свідомості, що насамперед виявилось у поєднанні жанрів та стилів, різних видів мистецтв тощо. Досить виразно в той час виявляється тенденція до взаємодії лірики та епосу, драми та епосу, що зумовлює жанрові перетворення малої прози, виникнення нових жанрових різновидів. Так, І. Денисюк, під час аналізу розвитку української малої прози зламу століть, спостеріг і влучно схарактеризував жанрові видозміни: «...Відбувається дифузія літературних родів та жанрів - лірика затоплює прозу. Драма братається з новелою, оповідання з нарисом чи новелою, а то й із повістю. Толерується крайня «верлібність», фрагментарність прози. Виникають різні форми «новелістичного нарису». Іде безнастанна трансформація жанрів малої прози – взаємопроникнення і їх взаємонакладання, процвітає розмаїтість форм і барв. Стиль омузичується й збагачується «кольоровими» тропами» [21, с. 265-266]. Роблячи спостереження над процесами «ліризації» малої прози, Н. Шумило стверджує, що «неабияке значення при цьому мала, очевидно, і національна іманентність літературного розвитку, бо ліризм разом із

романтичним началом упродовж всього літературного розвитку визначав домінанту української прози, а відтак значною мірою і її національну своєрідність» [60, с. 255].

І справді, ліричне начало виявилось не лише пафосно-прагматичною ознакою стилю (здебільшого через емоційну забарвленість оповіді), а й позначилось на видозміні сюжетно-композиційної структури прозових творів. У більшості своїх творів письменники-модерністи не вдавалися до фабульної організації тексту, а концентрували увагу на внутрішньому конфлікті та монопереживаннях героїв, змінах їхнього настрою, психологічних станів. Поступово також зникали елементи побутописання та етнографічні описи. Доволі поширеними починають ставати жанри фрагментарної прози (етюд, акварелька, образок, поезія у прозі та ін.), розвиток та поширеність яких були пов'язані зі зміною моральноціннісних, світоглядних орієнтирів тієї доби, а також прагненням утекти від бурхливих подій нового життя і переосмислити його, зануритися у потік власних рефлексій, почуттів, вражень від дійсності.

У зазначеному контексті літературного процесу перехідної доби привертає до себе увагу своєрідний жанр – поезія у прозі, особливістю поетики якого стало не тільки поєднання епічних та ліричних родових ознак, а й вільне ставлення до канонічних норм наративного та композиційного структурування тексту.

Саме жанрове визначення формується у процесі дискусії французьких теоретиків літератури XVII - XVIII століть, ідея якої полягала у спробі модифікувати класичні канони віршування. Спостерігаються нові принципи композиційної будови творів, використання поетичних засобів у структурі прозових текстів, «дещо аналогічних верлібру» [21, с. 218].

Появу жанру поезій в прозі у європейському просторі пов'язують з ім'ям французького поета Алоїзіуса Бертрана та його збіркою «Гаспар з пільми, фантазії в манері Рембрандта і Калло» (1842). Назва жанру запропонував знаний французький поет Шарль Бодлер (1821 – 1867). Так він називав свої маленькі новели, легенди, притчі, байки. Поет пропонує збірку «Petits poems en

prose» (1869), у перекладі українською мовою «поезії у прозі» [33, с. 129]. Так і з'явився термін «поезія в прозі». Пізніше поезія в прозі набуває розповсюдження в інших літературах світу.

У дослідженнях літературознавців та теоретиків літератури спостерігаються намагання пролити світло на питання щодо варіативності терміна «вірш у прозі», «поезія в прозі». О. Бігун стверджує, що «таке подвійне визначення зумовлене зміщенням семантики міжмовних запозичень, що супроводжують переклад терміна «*poeme en prose*» з французької» [8, с. 7]. Пізніше, «За радянської доби, – за переконаннями дослідниці, – в довідковій літературі з'являється тенденція до зміни терміна з «поезія в прозі» на «вірш у прозі», ймовірно, через калькування з російської назви «стихотворения в прозе» [8, с. 7]. Дослідниця переконана, що «термін «поезія в прозі» – є більш органічним, оскільки генологічна специфіка ліричності цього жанру визначає його тематично-структурну єдність, семантику «поетичного» та свободу прозового викладу» [8, с. 7]. На думку Т. Гуляра, «означник вірші в прозі не відбиває суті означеного, натомість маємо оксиморон, що постав із назви Бодлерового циклу «*Petis Poemes am prose*» (зб. «Паризький сплін», 1869). Українською мовою назву циклу перекладають як «Малі поезії в прозі» [16, с. 157]. Розглядаючи такі поняття, як вірш та поезія, проза та лірика, науковець пропонує «прозові ліричні мініатюри, що мають в українській терміносистемі кілька означників – вірші в прозі, вірші прозою, поезії в прозі, – об'єднати спільною назвою прозова лірика (прозолірика)» [16, с. 162].

Переважає більшість літературознавців кінця XIX – початку XX ст. у своїх працях послуговувалися виключно терміном «поезія в прозі» (М. Сріблянський, М. Євшан, С. Єфремов).

Історія та теорія поезій у прозі кінця XIX - початку XX ст. глибоко не досліджувалася в українському літературознавстві, за винятком праць В. Агеєвої, О. Бігун, І. Денисюка, О. Івасюк, Н. Калениченко, Ю. Кузнецова, С. Павличко, А. Підпалого, Н. Шумило, у яких вибірково було розглянуто жанрово-стильові аспекти поезій у прозі різних українських письменників.

У багатьох сучасних літературознавчих дослідженнях жанрове тлумачення поезії у прозі формулюється по-різному: одні літературознавці розглядають поезію у прозі як окремий жанр фрагментарної прози з усталеною системою певних формально-змістових ознак, проте більшість вчених переконані, що потрібно говорити лише про певне синтетичне родове формування з невизначеною структурою, що постійно змінюється залежно від індивідуальних інтенцій автора та його стильових уподобань.

У художній структурі поезій у прозі виразно простежується взаємодія різних літературних родів та різних форм мовлення (віршованих і прозаїчних). «Весь складний комплекс законів, які керують організацією цього оригінального жанру, міститься вже в зародку, в силі, в самій його назві: вірш у прозі, - пише С. Бернар. - І справді, вірш у прозі не лише за своєю формою, а й за своєю суттю ґрунтується на поєднанні протилежностей: прози і поезії, свободи і регламентації, руйнівної анархії і організуючого мистецтва» [54, с. 57].

Загалом дослідники дотримуються однакової думки щодо спільного терміна «поезія в прозі» (Я. Голобородько, О. Камінчук, Г. Коваленко-Коломацький, К. Миц, І. Немченко, В. Пінчук, В. Покальчук, І. Сивкова, Т. Чепурняк, Р. Шевченко). Проте поряд з цим деякі науковці вдаються й до інших термінів: «ритмована мініатюра» (В. Покальчук), «вірш у прозі», «лірична мініатюра» (І. Немченко), «мініатюра» (Н. Шумило). «Таке різноманіття назв, – на думку М. Зушмана, – свідчить про загальну динаміку розвитку літературних жанрів, бо «з кожним новим новелістичним жанром, як правило, започатковується новий стиль мислення в художній прозі», а це свідчить «про орієнтацію на нове»» [25, с. 105]. Також спостерігаємо й увагу дослідників до характеристики поезії в прозі. Одні вважають, що це є синкретичний жанр (О. Рибась), інші – дифузійний (І. Сивкова) чи проміжний жанр (Ю. Ковалів, С. Климович). Деякі теоретики літератури не вважають поезію в прозі жанром, обґрунтовуючи її появу на основі схрещення лірики та епосу (А. Ткаченко). Т. Гуляр, замість сталих

визначень поезії в прозі та вірші в прозі, запропонував узагальнювальний термін «прозова лірика». «Така «зміна оптики», – на думку науковця, – виводить на перший щабель структурної ієрархізації родово-змістове поняття лірика. На другому щаблі конкретизується форма її вираження на рівні виду (проза); і лиш на третьому ведемо мову про жанри. А вони – найрізноманітніші, оскільки в такому разі хронологічні межі досліджуваного явища значно глибшають» [17, с. 16]. За спостереженням І. Денисюка, у поезії в прозі «обов'язковими є інтенсифікація образності, врегульованість думки, засоби певної художньої ефективності» [22, с. 24].

С. Павличко констатувала такі особливості поезії в прозі, як «певний ритмічний склад, поетичні, або такі, що вважалися поетичними, образи, теми, дискурси, орнаментальність, кучерявість стилю, певний словесний фетишизм <...>, сентиментальність, чуттєвість, які так само вважалися неодмінною рисою ліричної, поетичної прози, що водночас бачила себе прозою психологічною» [47, с. 125]. «Будучи поетичною, – продовжує дослідниця, – ця проза мала схожі до поезії цього часу естетичні пріоритети й теми. Передовсім це – культ краси й культ почуття. Вона мала відтак схожі проблеми і страждала на ті ж самі хвороби, що й тогочасна нова поезія. Вона була позначена надмірною риторичністю й так само не була певна себе» [47, с. 125].

О. Рибась в структурі поезії в прозі окреслює такі риси: «По-перше, має місце гібридність – своєрідний синтез, схрещення елементів ліричної поезії викладовою формою прози, по-друге, відбувається інтенсифікація образності, по-третє, загальна стратегія підпорядковується «поетичному пафосові», по-четверте, характерним є своєрідний «верлібрізм» – свобода форми вислову, що стає формою експресії думок і почуттів зі значною перевагою чуттєвого начала» [50, с. 355].

У поезіях в прозі спостерігається чіткий і ритмічно обґрунтований поділ на абзаци (поділ на строфи), що в прозових творах здійснюється механічно або і несвідомо. Цей поділ, звісно, є умовним і характеризується більш вільною ритмічною побудовою, ніж розподіл на строфи у власне поезії. Наближення до

поезії зумовлене наявністю віршованих строф, але зв'язок між ними довірливіший, ніж у поезії. Досить часто поезію в прозі ототожнюють з верлібром, хоча між ними є неабияка відмінність. У білому вірші передбачається поділ на віршові рядки, а в поезії в прозі на абзаци, що дає йому свого звучання, свого характеру.

В українській літературі поява ритмізованих конструкцій спостерігалася ще в пам'ятках давньоруської писемності. Так, на думку І. Денисюка, «Слово о полку Ігоревім» – це неперевершений зразок поеми у прозі [21, с. 7]. Поезія в прозі почала активно продукуватися в Україні в 90-х роках XIX століття. «Данину цій формі, – зауважує С. Павличко, – віддали буквально всі: від Лесі Українки та Ольги Кобилянської до Стефаника й Черемшини» [47, с. 124].

У літературному процесі кінця XIX – початку XX ст. спостерігається збільшення інтересу до сучасних віянь західноєвропейської літератури, філософської думки, до письменників цієї доби та кращих європейських зразків, зокрема Ш. Бодлера, А. Бретона, А. Рембо та інших, що призвело до утвердження нового типу художнього мислення та становлення модернізму як самобутнього мистецького явища. Раціоналізм та емпіризм у літературі на межі століть поступається місцем суб'єктивному зображенню внутрішнього світу людини, художньому інтуїтивізму та естетичному синтезу. Нагальною стає проблема пошуку нових форм художнього моделювання дійсності, необхідності переінакшити стереотипи художньої свідомості, що передусім виявилось у своєрідному поєднанні жанрів, стилів, різних видів мистецтв тощо. Характерні зміни стильових та жанрових констант реалістичної поетики були пов'язані з процесами родо-жанрової динаміки. Досить виразно в цей час виявляється тенденція до співдіяння епосу і лірики, епосу і драми, що зумовлює жанрові модифікації малої прози, формування нових жанрових різновидів.

В українській літературі жанр поезії в прозі пов'язуємо з ритмізованою давньо-руською писемністю. Внаслідок впливу на літературу фольклору, проза здобуває надзвичайної ліричності. Першим до поезії в прозі звернувся М. Шашкевич («Віра серця мого, як Бески»). Цією ж формою писав

К. Климович («Знайдений скарб»), Г. Воробкевич («Із сна ся здригнув...», «Спомин»). Проте такі поодинокі приклади не могли скласти певної літературної традиції. Тому, мабуть, правомірніше говорити, що на розвиток жанру поезії у прозі кінця XIX - початку XX ст. більший вплив мала художня рецепція здобутків зарубіжної літератури. Жанр поезії в прозі остаточно утверджується з кінця XIX – початку XX століть, отримуючи відносно закінчену форму та набуваючи якісно нових рис та особливостей.

Жанрове розширення прози кінця XIX – початку XX ст. було одним із можливих шляхів її реанімації, однак воно не могло суттєво її оновити. Зміна теми (не село, а місто, не народ, а інтелігенція тощо) так само не обов'язково призводила до глибинної модернізації. Деякі письменники вважали, що істинна модернізація може відбуватися тільки у сфері стилю.

Саме цим шляхом пішли два прозаїки, які поруч з Ольгою Кобилянською претендували на титули «модерністів». Це – Гнат Хоткевич на сході України і Михайло Яцків на Галичині. Обидва дебютували під кінець XIX століття: Хоткевич 1897 р. оповіданням «Грузинка» в «Зорі» у Львові, М. Яцків – 1899-го – на сторінках ЛНВ. Перша збірка модерних оповідань М. Яцківа «В царстві Сатани» вийшла у Львові 1900 р. Першою цілісною збіркою модерних творів Г. Хоткевича була книжка, видана в Харкові 1902 р. під характерною назвою – «Поезія в прозі».

Проза, представлена Г. Хоткевичем і М. Яцківим, слідом за прозою Ольги Кобилянської вивчала можливість як нового тематичного поля для української прози, так і нового ракурсу в погляді на життя. Їх обох цікавила людина, її психологія, її чуття й інтелект, її самотність і знудженість життям. Їх приваблювала людина поза політичним, соціальним і навіть національним контекстом. Це, звісно, була людина певного класу, яка могла собі дозволити самотність, знудженість, артистичні інтереси. Це – інтелігент (здебільшого, митець за професією чи принаймні за покликанням) серед філістерів, людина почуттів серед грубих раціоналістів. Але найголовніше, що обидва автори схилилися саме до поетичної, ліричної прози.

У тому, що на зламі століть в українській літературі виникла поезія в прозі, не було нічого надзвичайного. Данину цій формі віддали майже всі: від Лесі Українки та Ольги Кобилянської до Василя Стефаника й Марка Черемшини. Не менш популярною була в Україні поезія в прозі польських авторів. Михайло Яцків, беззаперечно, зазнав впливу Яна Каспровича, представника цього жанру в польській літературі. Певне враження на М. Яцківа міг справити й Шарль Бодлер, який сам вигадав жанр поезій в прозі. М. Яцків перекладав Ш. Бодлера, послуговуючись, скоріше за все, польськими перекладами.

Поезія в прозі передбачала певний ритмічний склад, поетичні образи, теми, дискурси, орнаментальність, «кучерявість» стилю, певний словесний фетишизм, який, зокрема, закидав С. Єфремов Г. Хоткевичу, нарешті, сентиментальність, чуттєвість, які так само вважалися неодмінною ознакою ліричної, поетичної прози, що водночас бачила себе прозою психологічною. Як пише Н. Шумило, «стихія ліризму в цей час виявилася такою сильною, що викликала перебудову всієї жанрової системи. Виникають різні форми «новелістичних» нарисів-фрагментів – етюдів, обривків, ескізів, поезій у прозі. Ось, наприклад, в 1903 р. на сторінках «Літературно-наукового вісника» на кожні 15 більших прозових творів було вміщено 60 менших, ліричних мініатюр, близьких поезіям у прозі. А це вже ознака часу» [59].

Будучи поетичною, ця проза мала схожі до поезії того часу естетичні теми й пріоритети. Передовсім – це культ краси й почуття. Вона мала відтак схожі проблеми і хворіла на ті ж самі хвороби, що й тогочасна нова поезія. Вона була позначена перебільшеною риторичністю. Так само критичний дискурс або тенденція мали перевагу над художнім полотном. Так само рецепція її з боку народницької критики була нетерпимою. Збірка «Поезія в прозі» стала об'єктом нещадної критики С. Єфремова в статті «В поисках новой красоты».

Історія та теорія поезії в прозі кінця XIX – початку XX ст. ретельно не

досліджувалася в українському літературознавстві, за винятком праць В. Агєєвої, О. Бігун, І. Денисюка, О. Івасюк, Н. Калениченко, Ю. Кузнєцова, П. Майдаченка, С. Павличко, А. Підпалого, Н. Шумило, у яких вибірково аналізувалися жанрово-стильові аспекти поезії у прозі різних українських авторів. «У багатьох сучасних літературознавчих дослідженнях жанрова дефініція поезії у прозі формулюється по-різному: деякі вчені розглядають поезію у прозі як окремий жанр фрагментарної прози з усталеною системою певних формально-змістових ознак, проте більшість літературознавців переконані, що варто говорити лише про певне синтетичне родове утворення з невизначеною структурою, що постійно змінюється залежно від індивідуальних авторських інтенцій та стильових уподобань» [27].

Проблема співвідношення ліричного чи епічного родових начал у художній структурі поезії в прозі в літературознавстві досі не визначена, полемічна. Сама назва поезії в прозі відбиває особливості родового сполучення, при якому епічні та ліричні елементи співіснують збалансовано в художньому тексті, поєднуються в оригінальну художню цілісність. У цьому аспекті В. Агєєва відзначає складність зарахування цього жанру до ліричного чи епічного роду і пояснює певні тенденції, які зумовили розповсюдження поезії у прозі в літературі перехідної доби: «Увага до поезії в прозі в імпресіонізмі пов'язана, по-перше, із загальною настановою на синкретизм, із прагненням зруйнувати межі мистецьких жанрів і навіть родів і, по-друге, з намаганням посилити сугестивні функції прози» [1, с. 39]. На думку Ю. Кузнєцова, поезія у прозі виникає як жанрове утворення, яке «фрагментарністю малюнка, своєрідним використанням кольору, світлотіні та звуку впритул підводить до імпресіоністичного письма» [29, с. 101].

Цілком виправдано, визначаючи жанрову своєрідність поезії у прозі, літературознавці акцентують перевагу ліричних ознак, які зумовлюють специфіку не лише змісту, а й сюжетно-композиційної побудови тексту. У цьому контексті слушною є думка О. Бігун: «У структуруванні переважають ліричні родові ознаки, які тісно пов'язані тут з емоційними переживаннями,

експресією, чуттєвістю, пафосом, сугестивністю. Поетичне мовлення експлікується емоційною насиченістю і тісно пов'язане з ритмом. Сюжет поетично-прозових мініатюр наближений до ліричного. Внутрішній рух, розвиток, що діє на читача, викликає власні асоціації, бачення, відчуття та слугує сюжетною основою для цієї художньої форми» [5, с. 5].

Поезія в прозі різних авторів в основному має схожі жанрові ознаки – невеличкий обсяг та переважна безфабульність. У зіставленні з іншими жанровими різновидами ліричної прози із властивим «відкритим фіналом», у поезії в прозі відтворюється переважно композиційно завершений фрагмент дійсності, індивідуальних переживань, думок, на що часто вказує заголовок твору. Ліризовану оповідь визначає не опис послідовних подій і ситуацій, а розвиток суб'єктивних емоцій, думок ліричного оповідача, який часто стає виразником авторських інтенцій у тексті. Оповідь має сповідальний, найчастіше медитативний характер, оформлюється у вигляді неупорядкованих міркувань, рефлексій над власним життям, власною долею (у поезії в прозі В. Стефаника «Ользі присвячую», «Раненько волосся чесала», О. Авдиковича «Химери», «Проблеми», Л. Лукиченко «В душі моїй», Автонома Худоби «Ніч», М. Коцюбинського «Самотній», «Хмари», «Сон», О. Кобилянської «Осінь» та ін.).

Варто відмітити й особливості часопросторової організації жанру поезії в прозі. Так, здебільшого хронотоп творів створюється як зображення переломного моменту, «порогу» в житті чи відчуттях оповідача. Він не проводить «переміщень» у просторі та часі (або у минуле, або у майбутнє), важливим стає відтворення саме теперішнього стану внутрішніх почуттів та думок. «Ліричне спрямоване на дійсність настільки, наскільки вона піддається суб'єктивному переживанню. Ліричне родове начало істотно пов'язане з редукацією моделюючого часу, оскільки беззастережним стає стягування трьох часових площин в одну (властивість презентності художнього почуття)» [61, с. 362].

Отже, поезія в прозі в українській літературі кінця XIX – початку XX

століть набуває неабиякої популярності. До цієї модерної форми звертається чи не кожен письменник, проте для деяких вона стає тільки експериментом, але для більшості – це вияв органічної внутрішньої потреби у творчих шуканнях. Загалом, поезія в прозі своєю своєрідністю та новизною виокремлюється серед малих та фрагментарних літературних форм. Вона має давню історію, пройшла довгий шлях еволюції від перших проявів до повного становлення.

2.2. Жанрово-стильові особливості поезій в прозі Омеляна Лупула.

Поезії в прозі Омеляна Лупула представлені в книзі «Я птах неперелітний», що вийшла друком 2021 року в чернівецькому видавництві «Рута». Це видання яскраво презентує творчий здобуток поета від перших збірок «Оранта» та «Скрижалі» 1993 року до «Святої лемлі» 2016 року. Це тридцятилітній шлях творчого саморозкриття та самовдосконалення, набуття майстерності й досвіду, який можуть взяти собі за взірць ті, хто шукає себе в художньому слові.

Ми помітили, що у книзі доволі багато творів медитативного характеру. Поет роздумує над сутністю людини, над її взаємини з природою, світом, суспільством. Ліричні герої збірки – це квітникар, який лікує квіти і розмовляє з ними; гуцул, який здивований тим, що нас ще і досі вважають не-Європою; коваль, якого рятує від усяких бід палаюче горно, та багато інших. Тобто це все – український народ у різних його іпостасях і проявах, у щасливих чи трагічних хвилини української історії.

Видання на 462 сторінки вміщує 14 розділів. У кожному розділі «засобами високої поезики відображено не тільки ліричні настрої та переживання художніх персонажів і самого автора, вираженого через ліричне Я, а й певною мірою сучасні проблеми та події, які заторкують свідомість кожного українця»[3].

Поезії в прозі представлені у розділі «Рапсодії». Це щедро насичена лірикою дещо ритмізована проза, яка час від часу перебивається рефреном. Таких творів у розділі налічуємо вісімнадцять. Їхній тематичний діапазон

доволі різноманітний – від трагедійного до лірично піднесеного. Це і голосіння матері за полеглим в АТО сином, і спогад про афганську війну, й іронічний етюд про сучасного українця, який дуже шкодує про те, що своєю маєтністю не може зрівнятися з братом, який живе у Греції. Не можуть не схвилювати читача поезії «Візьміть мене, мамо, за руку», «До сповіді», «Мама на небі», «Насійте, мамо, квітів». Тема, яка посідає почесне місце у книзі, – образ Матері. Ця тема раз по раз виникає в різних розділах «Святої землі», але найяскравіше вона розкривається в поезіях у прозі. Поет оспівує найвище з людських почуттів – материнську любов. Мати вчить своїх дітей поважати кожную мить життя, сприймати всі його труднощі та радості. Материнське слово може підтримати, як ніяке інше. Тільки мати може ціною власного життя захистити свою дитину, вберегти від будь-яких незгод чи кривди. Ліричний герой згадує своє щасливе дитинство, і, згадуючи як мати брала його в дитинстві за руку і проводила через кладку, звертається знову до покійної матері: «...візьміть мене Мамо, за руку та й проведіть у Вічність» [44, с. 281]. Ліричний герой сумує за матір'ю і часто згадує

її.

Аналізуючи поезію у прозі О. Лупула, проф. В. Антофійчук зазначив: «Тематичний діапазон їхній дуже різноманітний — від трагедійного до лірично піднесеного. У калейдоскопі поезій і голосіння матері за полеглим в АТО сином (ця тема рефреном проходить через кілька розділів книги), і спогад про афганську війну, й іронічний етюд про сучасного українця» [3].

Поезії в прозі Омеляна Лупула реалістичні, пройняті гуманізмом. Для них властивий ліризм, романтичний пафос, вичерпна емоційність, яскрава образність, психологічна насиченість, філософська узагальненість та морально-етична зорієнтованість. У них відтворені реальні картини життя народу, зокрема сільської людини, звиклої трудитися на рідній землі.

Знаходячись на шляху постійних пошуків у вираженні навколишньої дійсності, О. Лупул працює над оновленням форми, прагне художньої досконалості своїх творів, що стало поштовхом до його мистецьких експериментів. Політ фантазії, розуміння природи і суспільства, водночас

сильне чуття мови та музики стали результатом появи з-під його пера прозових творів, у яких переважає ліризм та ритміка, також автор активно використовує пейзаж.

Омелян Лупул – багатогранна особистість, яка вміє розуміти природу та помічати красу довколишньої дійсності. Прекрасне і гармонійне у світі стає улюбленими об'єктами його художнього осмислення. У поезіях в прозі буковинський поет приділяє велику увагу зображенню природи, пейзажу. Він майстерно описує красу природи, різні природні явища, зміну пір року. За допомогою слова він змальовує світанки, літо, своє рідне село, різні мелодії, надвечір'я, красу сонячного дня.

Природа в поезіях у прозі О. Лупула насичена земною і неземною красою. Тут все грає, мерехтить, виблискує, переливається та сяє. Пересічна людина не помічає краси навколишнього світу, але саме він стає тим цілющим джерелом, звідки черпаються мотиви, образи, сюжети й втілюються в ліричну прозу автора. Природа у його творах могутня, красива, грізна, займає важливе місце у всесвіті, почасти персоніфікована, наповнена символічним змістом. Людина і природа у поезіях в прозі органічно зливаються, навіть існують немов одне ціле.

Омелян Лупул здатен віднайти прекрасне у найнепримітніших речах. У своїй любові до всього сущого він ніби зливається з природою, стає гармонійною й невід'ємною її частиною. Пейзажі письменника переважно освітлені захопленням, радістю та любов'ю. Ліричний герой захоплюється, здавалося б, звичними для всіх явищами природи, але для нього це не просто вітер, хмарки чи світанок, для нього це щось більш таємниче, більш прекрасне. Так, у поезії в прозі «Літо» образи скаженої бурі і зливи спонукають до осмислення своїх думок, переживання, натхнення. У цій поезії навіть присутній персонаж-громовержець Ілля, який проїде на своїй колісниці і «громами-блисками проторохтить» [44, с. 282]. Ілля-пророк належить до шанованих та улюблених в народі святих. Він повелитель грому і блискавки, дощу, небесного вогню. В аналізованій поезії О. Лупул приділяє значну увагу і слуховим враженням, він

вміло описує різні звуки природи, завдяки чому читач легко може собі уявити і навіть «почути» ці звуки, мелодії: «Ударило іскрометно гопака – і закружляла срібна хуртовина тополиної заметілі. А крізь неї відлунням – малинові передзвони Зеленої неділі Поезія в прозі «Літо» просякнута життєстверджувальним та оптимістичним настроєм. У ній природа й ліричний герой зображені немов одне ціле, межа між ними майже не помітна, і в такому разі людина перетворюється в птаха.

Ще однією чільною темою поезій в прозі Омеляна Лупула є тема кохання та людських почуттів. Поезій в прозі «Капричіо», «Лілея», «Надвечір'я» вражають силою відчуттів, глибиною думки, різними образами-порівняннями, які відкривають для читача внутрішній світ ліричних героїв. В аналізованих поезіях переважає сумний, елегійний настрій. У поезіях в прозі «Надвечір'я» та «Лілея» ми нічого не можемо дізнатися про ту постать, якій О. Лупул присвячує ці твори, адже завжди ліричний герой називає свою кохану лише займенниками: «Вами, «Ваші», або ж Лілеєю. У поезії в прозі «Лілея» розвивається мотив сну. Образ коханої часто сниться ліричному герою, але завжди являється йому у різний спосіб. Цього разу вона «вийшла із сріблясто-рожевої хмари, яка бурлила чомусь не в небі, а на моєму подвір'ї» [44, с. 285].

Розвиток мотиву розлуки простежується у поезії «Капричіо». Лірична героїня намагається назавжди попрощатися зі своїм коханим, але так і не наважується. У зазначеній поезії характерним є зображення внутрішніх почувань ліричної героїні через зорові образи природи. Її вагання та сумніви прирівнялися до гойдання яблуневих віток, і як тільки героїня заспокоїлася, гілочки припинили гойдатися.

За багато століть та років про кохання написано вже стільки, що, здається, нічого нового вже й не можеш сказати. Але Омелян Лупул розшукує щоразу все нові і нові слова, щоб повніше передати це почуття.

У поезії в прозі «Хата» в центрі уваги є символічний образ старої хати. Ця покинута хата «старезна і напівзруйнована, вона стоїть на краю села» [44, с. 291]. Автор вдається до прийому персоніфікації, тож хата «пускається у

спогади» [44, с. 291] коли надходить осінь і їй стає самотньо. Вона радіє коли дітлахи навідуються в сад, адже їй стає веселіше: «І поки літо, ще нічого – не сумно й не самотньо їй, бо сільські хлопчиська, оті шибеники, спочатку вишні-черешні, а за ними яблучка та грушечки обносять зі старого, як і вона, саду. Бо нічиє ж. То що з них візьмеш. І весело хаті, і втішно, бо, як-не-як, а живі люди навідуються» [44, с. 291]. Образ хати вибраний автором не без причини, адже дім належить до основних факторів людської культури. Спочатку призначений для захисту людини від природних стихій, він потрохи набуває нових функцій і постає в різних іпостасях: дім – житло, незалежність, недоторканність; дім – сім'я, жінка, любов, діти, постійність; дім – традиція, нація, народ, історія. Образ дому закорінений у дитячих спогадах автора і є уособленням сім'ї, родини, куди неодмінно повертаєшся і в реальному світі, й у пам'яті. Розгортаючи тему дому як мікрокосму людини, О. Лупул утверджує безцінне багатство, що залишають діди і прадіди, батьки й матері, духовні ідеали, високі святині народного життя, перетворюючи їх в людський, моральний капітал. За нашими переконаннями, автор, змалюванням символічного образу сільської хати автор прагне донести, що лише людина з гострим відчуттям дому, з повагою до землі пращурів може бути по-справжньому щасливою в житті. Коли ж руйнується кровний зв'язок з рідною батьківщиною, тоді і починаються людські біди, тоді й виникає бездуховність, споживацька філософія, жорстокість і байдужість.

Письменник використовує порівняння та метаморфози. Тому ліричний герой може легко перевтілюватися в птаха: «А я лебедем білим аж понад самі небеса. А я клекотом лелечим на перших покосах серед буйних щовкових трав ще й під кування зозуль» [44, с. 282]. Кожен створений автором образ символізує вічні істини. Яскравість і сила таких метаморфоз впливають на їхню глибину, а тому можуть набувати ролі символу чи алегорії. Певною мірою пейзажі в ліричній прозі О. Лупула розкриваються як один із засобів вираження навколишньої дійсності, слугують самовиявом суб'єктивної позиції щодо питань морально-етичної та суспільної значущості, або просто стають тим

сокровенним місцем, де людська душа може відпочити, а інколи навіть виплескати найпотаємніше. Почасти пейзаж постає засобом створення образу, подеколи сам виступає в ролі образу, і в такому разі він наповнюється певним символічним змістом, в розкритті якого простежується викриття тої чи тої риси характеру, ганебного чи благородного вчинку. Художня досконалість зображених пейзажів досягається використанням традиційних образних прийомів та засобів: епітетів, порівнянь, метафор, персоніфікації, художнього паралелізму, метаморфози, репрезентується міцна взаємодія людини з природою. У створених пейзажах розкриваються емоції, переживання, внутрішній світ письменника. Інколи природа стає місцем, де він відпочиває та набирається сил: «Зелені вітри заколисували мене своїм теплом. А я на них, на тих вітрах, як на велитенських крилах, здіймався у безмежну блакить неба, що мерехтіла наді мною. Бо хотілося чогось високого і пречистого. І я літав» [44, с. 275]. Природа виступає символом чогось вищого та духовного, але і водночас – це світ, який оточує навколишнє буття.

Омелян Лупул у поезіях в прозі звертається й до біблійних образів. У поезії в прозі «Книга буття» згадується образ Бога. Сама ж назва поезії досить промовиста, адже книга буття – це перша книга Біблії, що належить до Старого Завіту і відкриває П'ятикнижжя Мойсея (Тори). В поезії «Покаяння» ліричний герой розчаровується в своєму житті і, втрачаючи терпіння, вигукує: «Невже це і є дар Божий, який називають життям?» [44, с. 278]. У відповідь на своє питання він почув: «Не забувай, що ти у зеленому вінку, а Син Божий...» [44, с. 278]. Ліричний герой все зрозумів і покавсяся. Назва вказаної поезії в прозі також символічна та значуща. Покаяння – це набагато більше, ніж просте визнання провини. Це зміна мислення людини і зміна серця. Воно означає позбавлення від гріха і звернення до Бога за прощенням. Воно спонукається любов'ю до Бога і щирим бажанням утілювати Його заповіді. Омелян Лупул вважає метою життя покуту, очищення, шлях до себе, проникнення у власну душу, його ліричний герой з честю несе свій життєвий хрест: «Відтоді отак і йду життям – покаяний, та неприкаяний» [44]. У поезії в прозі також

згадуються такі церковні свята: Великдень та Зелена неділя. Великдень – свято дуже давнє. Українці відзначали його ще задовго до встановлення християнства в Київській Русі, і називали його «Великий День», – день весняної перемоги над зимою, світла над темрявою, торжества життя над смертю. Зелена неділя – це одне з головних християнських свят, яке відзначається через сім тижнів після Великодня, тобто на 50-ий день. І Великодень, і Зелена неділя належать до найбільших свят церковного року, тому О. Лупул приділяє їм належну увагу.

Використання біблійних сюжетів та образів відіграє важливу роль у розкритті етико-естетичного світу людини. Морально-етичні проблеми святості і гріха, добра і зла – дозволяють побачити справжню екзистенційну сутність людини. Ліричний герой Омеляна Лупула часто звертається до Бога, адже автор є духовною та глибоко віруючою людиною.

Поезії в прозі «Я літав» та «Покаяння» за своєю своєрідністю викладу подібні до притч. Їм властиві специфічні ознаки жанру: дидактичність, психологічний аналіз, прихований підтекст. Вони суголосні притчам, які нагадують моральне повчання, але не містять прямого висновку або настанови. Це земна історія, що сповнена небесного сенсу. Мораль з притчі-розповіді витягує сам читач. Це начебто «повчання прикладом». Динамізм і напруга розповіді зростають до кінця твору, а в його завершення втілено головну ідею, що є водночас кульмінацією та розв'язкою. Як правило, в основі таких творів наявна алегорична розповідь з філософсько-етичним підтекстом, яка розкривається в заключній частині твору.

У поезіях в прозі письменник також звертається до соціальних і націєтворчих питань, що вимагає відповідних художніх прийомів. У цих творах здебільшого наявний подієвий сюжет, реалістичні елементи, отже, переважає «репрезентативне». Омелян Лупул у поезії в прозі «Жебрак» засуджує і висміює людські вади – скупість, жадобу, ненаситність, зажерливість. У художній літературі різних часів і народів постійно виникали яскраві образи скупих та користолюбців, людей пожадливих на матеріальні достатки. Автор досить часто звертає увагу читача на характери людей, на їхні вади та погані

риси

характеру.

Майстерність Омеляна Лупула як митця досягається насамперед завдяки віртуозному орудуванню всіма мовними багатствами української мови та засобами її увиразнення, а саме різними стилістичними фігурами та тропами. Мовний матеріал автор добирає досить вимогливо, адже дбає, щоб кожне використане ним слово якомога рельєфніше й точніше відтворювало те чи те явище або образ. Щодо лексико-стильових особливостей ліричної прози О. Лупула, то подекуди автор використовує діалектизми, розмовну та архаїчну лексику, однак вжиток кожного слова завжди дуже точний і влучний.

Мова поезій в прозі О. Лупула і проста, і вишукана, точна й барвиста, насичена влучними і свіжими висловами, слів то гостро індивідуальних, то витягнутих з глибин народного життя. Колорит авторської мови ґрунтується на плеканні кожного слова. Мова ліричної прози інтонаційно-ритмічна, насичена риторичними запитаннями, вигуками, звертаннями. Омелян Лупул ніби дотримується певного принципу, щоб кожне вживане ним слово якнайповніше відповідало стилю й змісту поезії в прозі, а всі лексичні, стилістичні та синтаксичні засоби підпорядковує одній меті – придати образу яскравості та переконливості.

Для опису реалій навколишньої дійсності та для урізноманітнення назв понять автор послуговується багатим синонімічним потенціалом української мови. У його творах синоніми слугують як засіб урізноманітнення мови, сприяють уникненню неодноразового повторення тих самих слів, та створюють картини. Використання синонімів може бути зумовлене й бажанням надати образу певного емоційного забарвлення.

Слід зазначити, що лексичний склад ліричної прози автора вражає своєю різноманітністю та оригінальністю. Для позначення назв предметів і їхніх властивостей, дій О. Лупул вживає слова з конкретним значенням (горб, сад, побратим, зошит, обійстя, біленька, молодий), проте дуже часто вдається до слів з абстрактним значенням (любов, краса, смуток, терпіння). За емоційним забарвленням він використовує здебільшого нейтральні слова (людина, шанс,

лист, слова, небо, квіти), але частково звертається й до емоційно-експресивної лексики (велетенських, старезна).

За сферою вживання переважає загальноповивана лексика (човен, вітер, злива, дочка, мати, радість, мелодія), проте мають місце й слова обмеженого використання, зокрема розмовна лексика (гривасті, неприкаяний, веремія, ширпотребу, куснем, дивовижа, га), діалектизми (мусів, агій, хлоп, йго), церковна лексика (заупокійна), рідковживана лексика (квітасте, крутіж), книжна лексика (видиво, витає), діалектна лексика (аби-сте). Вживання такої лексики зумовлене передусім мовною характеристикою персонажів та бажанням і потребою відтворення тутешнього колориту. Варто зазначити, що користуючись такою лексикою, Омелян Лупул не перевантажує нею свої твори, а навпаки, робить вжиток кожного слова достатньо доречним і влучним. Такі слова досить часто поглиблюють індивідуальні риси характеру чи увиразнюють мову персонажів.

У творчому експериментуванні письменника мають місце й антоніми, вживання яких слугує яскравому протиставленню контрастних явищ та понять, що дозволяє вичерпніше розкрити риси характеру персонажів, а також надати утвореним картинам просторового зображення чи кольорового відтінку або увиразнити слова з абстрактним значенням.

З метою посилення та поглиблення характеристики опису того чи того явища, Омелян Лупул звертається до таких засобів поетичного мовлення: порівняння, гіперболи, епітета, літоти, метаморфози та інших. Домінантною ознакою авторського стилю письменника є гармонійне сполучування епітетів і метафор, які становлять основу образної системи поезій в прозі.

З-поміж художніх засобів у творах найчастіше зустрічаємо саме епітети – тропи поетичного мовлення, що призначені підкреслювати характерну рису, визначальну якість певного предмета або явища. У творах письменника присутні як зображувальні, так й оціночні епітети, які виражені прикметниками та дієприкметниками: у широкій долині, перечитати написане, гірке розчарування, поодинокі хмарки, списаного аркуша, молоді і закохані. Іноді

епітети набувають метафоричного, гіперболічного, іронічного характеру. Для увиразнення характеристичної деталі автор використовує епітети на позначення кольору: зелені вітри, чорними птахами, у зеленому вінку, червоним вином.

Також одним з домінантних художніх засобів у творчій практиці О. Лупула є метафора. За кількістю й характером їх настільки багато, що саме метафора з метаморфозою визначають своєрідність його стилю, якому притаманно з надзвичайною емоційністю та ліризмом відтворювати явища навколишньої дійсності. У поезіях в прозі він найчастіше використовує прості однослівні метафори, як-от: «Я дивлюся на кришталеві бокали з червоним вином. Вони сміються» [44, с. 279]; «За ним пуститься у дикі танці скажена буря» [44]; «Увесь світ кружляв у срібній веремії» [44].

Варто додати, що і персоніфікація досить властива для творчого почерку О. Лупула. Явища природи і різні речі в ліричній прозі іноді персоніфікуються, а відтак можуть думати, почасти діяти. Тобто вони антропологізуються та антропоморфізуються, набуваючи людських рис та якостей, можуть виявляти свої бажання, здатні відчувати й мислити. Таким чином відтворюються реалії навколишньої дійсності та демонструється тісна взаємодія людини з нею.

У ліричній прозі письменника чільне місце займають символи. В «Енциклопедичному словнику символів культури України» за загальною редакцією В. П. Коцури, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди знаходимо таке визначення: «Символ – це: 1. Умове позначення якогось предмета, поняття або явища. 2. Художній образ, який умовно відбиває яку-небудь думку, ідею, почуття та ін.» [23, с. 6]. Символ «тяжіє до певного узагальнення, на відміну від алегорії, що проявляється в конкретному образі. Символ постає процесом активного перетворення внутрішнього на зовнішнє і, навпаки, відмінністю внутрішнього і зовнішнього» [33, с. 622]. Використання символів в українській художній літературі є досить розповсюдженим явищем, тому активно вживає символи у своїх творах й Омелян Лупул. Символіка допомагає йому в образній формі зображувати явища навколишнього життя, а також розглядати нагальні проблеми часу. Апелюючи до символів, письменник надає перевагу їхньому

творчому опрацюванню. Образи природи: хмар, неба, сонця, вітру – символізують настання нового світлого дня, символом занепокоєння та тривоги виступає образ зливи, грому, а символ скорботної жінки зображується в образі долі. В українській культурі поняття хата, рід та сім'я, відображати найважливіші цінності народу. Тому в творчості Омеляна Лупула хата виступає знаковим, символічним образом. Для порівняння, у словнику української мови зазначено такі лексико-семантичні варіанти багатозначної лексеми хата: «сільський одноповерховий житловий будинок», «домівка, господа», «тимчасове пристановище для кого-небудь»; «внутрішнє житлове приміщення такого будинку, кімната»; «родина, люди, які живуть, перебувають в одному такому приміщенні»; «квартира». У творчості автора символ хати розширює своє значення і наповнюється, окрім зазначених, більш глобальними – це і Україна, і українська нація, і Батьківщина, і продовження роду, і мрія, і мета усього життя.

Отже, творчість письменника насичена символами, які, з одного боку, надають незвичайної, специфічної вираженої образності, а з іншого боку, допомагають охопити обширне коло явищ навколишньої дійсності.

Дуже часто О. Лупул звертається до образного засобу порівняння. У ліричній прозі подибуємо прості порівняння, які виділяють лише якусь одну ознаку. Наприклад: «де гривасті тумани блукають як срібні коні» [44, с. 274]; «на тих вітрах, як на велитенських крилах» » [44, с. 275]; «не хата, а повна чаша» » [44, с. 279]; «І вдарять великі прозорі краплі, як виноградники з кришталю» [44, с. 282]; «Хата була біленька як папірчик» [44, с. 289]. Вживані автором порівняння влучні, яскраві авторські, вони допомагають глибше визначати зміст і суть зображуваного, тому досить органічно вплітаються в канву тексту, надаючи самобутнього звучання та несподіваних асоціацій.

Також часто звертається письменник і до риторичних фігур, з метою підсилювати емоційне вираження художньої мови. У творчій практиці Омеляна Лупула доволі поширеними фігурами є риторичні звертання. Зазвичай вони спрямовані до різних предметів і явищ, а також до персонажів твору або до

читачів. За допомогою риторичного звертання притягується увага до відтворених явищ чи подій та висловлюється ставлення до зображуваного. Наприклад: «Ой горе моє чорне та болю мій пекельний!» [44, с. 274].

Для передачі психологічного стану людської душі, а також для емпізи пожвавлення мови використовуються риторичні запитання. «Риторичне запитання, сформульоване не з метою отримання відповіді, а для увиразнення поетичного мовлення» [31, с. 585]. Наприклад: «Невже це і є дар Божий, який називають життям?!» [44, с. 278].

Поширеною фігурою поетичної мови в поезіях у прозі автора є асиндетон (безсполучниковість). Автор свідомо вилучає сполучники між однорідними членами речення, що уможлиблює надати розповіді виразності, мелодійності. Наприклад: «Пропливають хмари. І пахощі акацієвого цвіту. І музика» [44, с. 277]; «Майже машинально увібгала його в конверт. Заклеїла. Понаписувала адреси» [44, с. 283]; «Нехай, мовляв, на здоров'я. Дітлахи ж» [44, с. 291].

Висновки до другого розділу.

Отож, як бачимо, поезія в прозі має такі ознаки, що характерні як власне прозі, так і поезії. Прозовими показниками цього жанру є наявність сюжету (хоча він досить умовний), стрункість композиції (розподіл тексту на абзаци, фрази, частини твору та їх співвідношення), суб'єктивна оцінка автора та ліричні відступи. До формальних ознак ліричного вірша зараховуємо такі: невеличкий обсяг, особливий розподіл на абзаци (як у строфи), суб'єктивне сприйняття навколишнього середовища, підвищена емоційність, елементи внутрішнього римування.

Незважаючи на поєднання основних ознак, поезія в прозі як своєрідне явище має свої індивідуальні, доволі окреслені, характерні риси.

Переважно це твори епічного викладу, невеликі за розміром. Водночас саме поезіям у прозі належить заслуга зламу традиційного українського наративу. Письменники, які працювали в цьому жанрі, продемонстрували такий

тип прози, в якій важливою була не послідовна оповідь, а почуття, враження та асоціації. Ця деструктивна роль виявилася плідною в суто модерністичному сенсі, закладаючи фундамент для стильових та наративних змін, які відбувалися в українській прозі у 20-і роки.

Омелян Лупул є продовжувачем кращих традицій в жанрі «поезії в прозі». Для нього важливою є не розповідь про подію як таку, а певні почуття та асоціації, які виникають.

Поезії в прозі Омеляна Лупула різноманітні та багаті як з боку лексичного складу, так і з боку образності та стилістики. Багата синоніміка та присутні індивідуально-авторські неологізми підтверджують неабиякий талант автора до образного поетичного слова та надзвичайного чуття мови. Насичення поезій в прозі тропами та стилістичними фігурами, розмаїття символів, сприяло максимальному наближенню їх до поезій, уплинуло на емоційне та оцінне забарвлення. Поетично-мовне вираження поезій у прозі Омеляна Лупула – це доволі плідна та наполеглива праця над словом та формою твору.

Розділ 3. Методичні рекомендації щодо вивчення лірики та поезій в прозі Омеляна Лупула.

3.1. Методичний аспект вивчення поезій в прозі Омеляна Лупула на уроках літератури рідного краю.

Вивчення поезій в прозі у ЗЗСО є одним із способів розширення літературної освіти учнів і введення їх у світ літературних жанрів та форм. Прозаїчні поезії відрізняються від традиційних поезій тим, що в них відсутні ритм та рими. Вивчення таких творів має кілька основних цілей:

1. Розвиток літературного смаку. Вивчення поезій в прозі допомагає учням розширити свій літературний досвід та розвивати смак до різноманітних літературних форм. Це дає можливість оцінювати та цінувати різноманітні жанри і стилі літератури.
2. Розвиток читацької компетенції. Вивчення поезій в прозі сприяє розвитку навичок читання та розуміння текстів. Учні вчаться аналізувати текст, визначати ключові ідеї, символи та структурні особливості. Поступово учні розширюють знання про літературні напрями і стилі, родові й жанрові ознаки поезії в прозі.
3. Стимулювання творчості. Поезія в прозі сприяє розвитку творчості учнів. Вони вчаться виражати свої думки та почуття у літературній формі, що розвиває їхню уяву та мовну виразність.
4. Поглиблене розуміння індивідуального стилю автора. Вивчення поезій в прозі допомагає учням краще розуміти специфіку ідіостилу автора. Вони заглиблюються в аналіз його тропіки.
5. Підвищення культурного рівня. Вивчення поезій в прозі дозволяє учням познайомитися з літературними творами та авторами, що сприяє підвищенню їхнього культурного рівня та загальної освіти.
6. Розширення світогляду. Поезія в прозі часто розглядає глибокі філософські, етичні та соціальні питання. Вивчення цього жанру розширює світогляд учнів та допомагає їм розуміти складні аспекти людського життя.

Літературна

освіта є значущим складником гуманітарного пізнання дитини. Починаючи з кінця 80-х років XX століття, до шкільних програм переконливо увійшла тема літератури рідного краю. Вивчення літератури рідного краю є одним із найефективніших засобів формування літературних уподобань та художніх смаків учнів. Уроки літератури рідного краю, доповнюючи основний курс, допомагають також досягненню мети шкільного курсу вивчення літератури, зокрема підвищенню загальної освіченості громадянина України; сприянню активному становленню й самореалізації особистості в сучасному світі; вихованню національно-свідомого громадянина своєї країни тощо.

Питання про специфіку викладання літератури рідного краю досить широко розглянуто в науковій і методичній літературі. Цій вагомій проблемі присвятили праці чимало українських літературознавців та методистів: Є. Пасічник, М. Гетманець, Т.Посадськова, В.Крутивус та ін. Та все ж на сьогоднішній день ще неповно розкриті й вивчені особливості методики використання літературно-краєзнавчого матеріалу в роботі вчителя-словесника, в тому числі й висвітлення таких питань: вимоги до навчальної програми, вибір творів, вимоги до уроків літератури рідного краю тощо. Саме тому проблема вивчення специфіки викладання літератури рідного краю на уроках української літератури є досить важливою в діяльності вчителя-словесника.

На уроках літератури рідного краю буковинські школярі знайомляться із творчістю Юрія Федьковича, Сидіра та Григорія Воробкевичів, Євгенії Ярошинської, Осипа Маковея, Івана Бажанського, Ольги Кобилянської, Сильвестра Яричевського, Михайла Івасюка та ін. Серед названих митців жанром поезій в прозі найбільше захоплювалися Ю. Федькович, С. Яричевський, О. Кобилянська та ін. В сучасному літературному процесі на Буковині помітна роль, як автору поезій в прозі, належить Омеляну Лупулу.

Для ознайомлення з життєписом та творчістю Омеляна Лупула пропонуємо урок вивчення літератури рідного краю в 11-му класі на тему: «Омелян Лупул – знаний буковинський поет, байкар. Тематичний діапазон поезій в прозі митця».

Вивчення життєпису письменника – це необхідна ланка в системі викладання української літератури. Тому важливо зацікавити учнів постаттю митця. Цікавим фактом буде розповідь про те, що навчанню на філологічному факультеті Чернівецького державного університету передувало річне студіювання медицини в Чернівецькому медичному інституті. Також варто зосередити увагу учнів на початку літературної діяльності О. Лупула у досить зрілому віці, яка пов'язана з появою у 1993 році першої поетичної збірки «Скрижалі», й виокремити найважливіші жанри в поезиторчості митця: байку, лірики та поезію в прозі.

Пропонуємо розробки двох уроків з української літератури для 11 класу: один урок з вивченням лірики, інший – поезій в прозі.

Під час вивчення ліричної творчості поета учні будуть читати та аналізувати декілька поезій, а саме: «Коли настане Сповіді пора», «На мітинг я попав сьогодні», «Живем немов на відьомському балу», «Розтривожено дзвін Б'є на тисячі гін», «Щоднини вранці, ледве світ-зоря».

Для домашнього завдання учням буде запропоновано скласти сенкан до слова «справедливість» та вивчити напам'ять поезію, яка найбільше сподобалася.

На уроці вивчення поезій в прозі школярі читатимуть та аналізуватимуть вибрані твори зі збірки «Я птах неперелітний», що вийшла друком 2021 року. У своїх поезіях в прозі, що розміщені в збірці, поет зачіпає значну кількість різних тем і образів. «Тема, яка посідає чільне місце у книзі, – образ Матері. Ця тема раз-по-раз виникає в різних розділах» [4]. Тож поезії «Візьміть мене, Мамо, за руку», «Насійте, Мамо, квітів» та «Мама на небі» будуть запропоновані для вивчення. До того ж, на нашу думку, варто звернути увагу учнів на поезію в прозі «Не кажіть мамі», в якій поет відгукнувся на російську агресію 2014 року проти України.

Для домашнього завдання, учням буде запропоновано написати відгук на одну з поезій в прозі, яка їх найбільше вразила.

Уроки сприятимуть поглибленню знань учнів про лірику О. Лупула та

жанр поезії в прозі; популяризуватимуть творчість буковинського митця слова; розвиватимуть критичне мислення учнів; сприятимуть їхньому всебічному розвитку та духовному збагаченню.

3.2. Ознайомлення учнів з творчістю Омеляна Лупула в позакласній роботі з української літератури .

Вивчення лірики у школі має важливе значення, і це важлива частина літературної освіти. Ліричні твори, незалежно від їхньої епохи та авторів, мають численні корисні аспекти:

1. Мовні навички. Вивчення поезії сприяє розвитку мовних навичок, виразності мовлення та розумінню літературних засобів, таких як метафори, алегорії та іронія.
2. Розуміння культури та історії. Поезія часто відображає культурні та історичні контексти, дозволяючи учням краще розуміти суспільні та історичні події епохи, в яку було написано вірш.
3. Розвиток критичного мислення. Аналіз поетичних творів спонукає учнів думати критично, аналізувати текст та робити висновки.
4. Емоційний розвиток. Поезія може викликати різні емоції та стимулювати розвиток емоційного інтелекту учнів. Вона допомагає виразити та розуміти різні почуття та емоції.
5. Культурна різноманітність. Вивчення поезії з різних країн та епох сприяє більш глибокому розумінню культурного різноманіття і глобальної спільноти.
6. Стимулювання творчості. Поезія може надихати учнів на творчість та власне творення поетичних творів.

Загальноосвітні заклади включають вивчення поезії у навчальні плани, оскільки це сприяє загальному розвитку учнів та сприяє розвитку різних навичок, які корисні в їхньому особистому і професійному житті.

Лірика як літературний рід відрізняється від епосу і драматургії, тому при її аналізі слід зважати на родову специфіку. Якщо епос і драма відтворюють людське буття, об'єктивну сторону її життя, то лірика – людську свідомість і

підсвідомість, тобто суб'єктивний момент. Епос і драма зображають, лірика виражає. Можна навіть сказати, що «лірика належить зовсім до іншої групи мистецтв, ніж епос і драматургія – не до образотворчих, а до експресивних» [48, с. 38]. Тому для ліричного твору, особливо що стосується його форми, не підходять багато прийомів аналізу епічних і драматичних творів, і для аналізу лірики літературознавство виробило свої прийоми і підходи аналізу.

В центрі уваги лірики не показ певних об'єктів, подій, явищ природи, а, насамперед, змалювання людських почуттів, переживань, найпотаємніших думок, мрій, роздумів, які викликані суспільно-політичними подіями в суспільстві, картинами природи, особистими моментами в житті людини, вираження ставлення до них. Правда, і в епосі, і в драмі також простежується ставлення письменника до зображуваного, але в ліриці це ставлення-переживання є не супутнім елементом, а навпаки концентрованим вираженням образного втілення, яке передається засобами своєрідно організованої ритмічної емоційно-образної мови.

На відміну від епічних творів, які окреслюють широку панораму життя, ліричні твори не мають такого широкого розгорнутого сюжету, думки поета виражаються лаконічно, стисло та сконцентровано. В одному віршованому рядку передається те саме, що іноді в епічних творах розгортається у цілих розділах. А тому лірика має дуже багато переваг у вихованні в учнів культури почуттів, роздумів і переживань.

У школі вивчаються ліричні твори різного характеру. За тематикою лірику поділяють на громадянську або політичну, філософську, інтимну, або особисту, пейзажну. Такий поділ є трохи умовним. Інтимна чи, скажімо, пейзажна лірика може також мати в собі і політичний або філософський характер. Зміст та тематичне спрямування художнього твору певною мірою окреслюють особовливості його вивчення. Але не менш значущою стороною ліричного твору є його структура. За структурою і способом організації матеріалу лірику можна поділити на рефлексійно-виражальну, розповідну та описову. Крім цього, є такі структури ліричних творів, що мають ознаки всіх

типів, їх називають змішаними структурами.

Рефлексійно-виражальна лірика – це сповідь поета перед читачем, своєрідні монологи, в яких він висловлює своє кредо, думки і почуття, це певні звернення, послання та заклики.

У центрі уваги розповідної лірики ті почуття та враження, що викликані якоюсь подією, епізодом або спогадом з життя поета. Ліричні твори розповідного плану часто містять також і автобіографічні відомості. Проте не слід повністю зіставляти ліричного героя з особою автора навіть тоді, коли він говорить від першої особи.

Описова лірика – це малюнки природи, портрети людей. Через описи поет може висловлювати свої почуття і роздуми. Описова лірика зазвичай охоплює такі аспекти:

1. Опис природи. Вірші, де описується природа, дають учням можливість сприймати та розуміти красу навколишнього світу. Це допомагає розвивати у них здатність бачити природу в новому світлі.
2. Використання образів. Описова лірика часто використовує образи, метафори, порівняння та інші літературні засоби для створення живописних та емоційно насичених картин. Учні вивчають, як ці засоби роблять текст більш виразним та змістовним.
3. Роль авторського ставлення. Важливо розуміти, що в описовій ліриці автор виражає своє особисте ставлення до того, що описує.

Сприймання і розуміння учнями ліричних творів зумовлюється різними факторами: особливостями ліричних творів, своєрідністю художньої манери автора, характером ідейного змісту творів, життєвим досвідом. Глибина сприймання учнями ліричного твору залежить від широти, культури його почуттів, емоційної сприйнятливості мовними навичками, здатності проникати у внутрішній світ людини, відгукуватися на її радощі та печалі.

Ліричні твори – це суміш різних художніх образів. Тут кожне слово, кожна фраза здобуває вагомого звучання і майже не піддається розчленуванню. В них поєднується не тільки смисловий, але й емоційний зміст.

Щоб сформувати в учнів точний підхід до вивчення лірики, озброїти їх відповідними критеріями аналізу, потрібна продумана система методичних прийомів, яка передбачає планомірну, поступову роботу над аналізом ліричного твору.

На перших етапах вивчення ліричних творів учитель зосереджує увагу учнів на тому, яким настроєм пройнятий той чи той вірш, які почуття, переживання та думки поета є домінуючими і чим вони зумовлені. Потім учні усвідомлюють що таке ліричний герой, як конкретне переживання автора стає типовим і переходить в загальнолюдське.

Прийоми аналізу поезії диктуються насамперед особливостями його композиції, а також сприйняттям учнів. Якщо після першого прочитання вірша учні вже розуміють у загальних рисах його поетичну ідею, можна піти дедуктивним шляхом: спочатку з'ясовується загальний напрям його звучання, потім конкретизується, поглиблюється розуміння учнями присутніх художніх образів.

Щоб розкрити ідейно-художню цінність твору, треба дотримуватися певних принципів, видів і шляхів аналізу. Принципи аналізу – це найзагальніші правила, що впливають з розуміння природи й суті художньої літератури; правила, якими керуємося, коли проводимо аналітичні операції з твором. Найважливішим є принцип аналізу взаємодії форми та змісту. Він є універсальним засобом розпізнання суті всього твору та окремих його частин. Аналіз взаємодії форми та змісту допомагає краще розуміти, як автор використовує літературні засоби для вираження своїх ідей та створення певного ефекту на читача. Цей аналіз розкриває глибокі та складні аспекти літературного твору та сприяє більш глибокому розумінню тексту.

Системний підхід до твору передбачає його розгляд як системи компонентів, тобто органічної єдності в ньому всіх його частин. Цей підхід допомагає аналізувати не лише окремі компоненти твору, але і їхню взаємодію та вплив на загальний контекст та смислове сприйняття твору. Системний підхід до аналізу допомагає глибше розкрити зміст, структуру та інтерпретацію

художнього твору, враховуючи взаємодію всіх компонентів та їхній вплив на сприйняття та сприйняття твору в цілому.

У літературознавчих дослідженнях особливої актуальності набуває принцип історизму, який передбачає важливий аспект підходу до аналізу літературних творів та явищ. Цей принцип базується на усвідомленні того, що літературні твори та літературні явища неможливо розуміти або відобразити повністю, не враховуючи їхнього історичного контексту та зв'язку з конкретною епохою, культурними змінами та подіями свого часу. Принцип історизму передбачає наступні аспекти:

1. Контекст історичного розвитку. Історизм передбачає вивчення періоду, в якому був створений літературний твір. Це включає в себе розуміння політичних, соціальних, економічних і культурних умов епохи, а також подій та течій, які вплинули на письменницьку ситуацію.
2. Вивчення автора. Підхід історизму включає розгляд біографічних даних автора, його індивідуального досвіду, поглядів та впливів, які мали вплив на твір. Розуміння авторського контексту важливо для тлумачення та аналізу твору.
3. Культурні реалії та символіка. Аналіз історичного контексту також допомагає розглядати символи, образи та мовні засоби в їхньому історичному і культурному контексті. Деякі символи та образи можуть бути особливо значущими в певному історичному періоді.
4. Вплив інших творів і авторів. Історизм передбачає також аналіз зв'язків між літературними явищами та творами свого часу, включаючи вплив інших авторів на конкретний твір.
5. Зміна канонів та літературних течій. Принцип історизму дозволяє враховувати та аналізувати зміну канонів, літературних течій та модифікацію жанрів протягом історичного розвитку літератури.

Цей підхід допомагає більш повно та глибоко розуміти літературні твори та контекст, в якому вони були створені, і розкриває важливі зв'язки між літературою та історією, культурою та суспільством.

У шкільному курсі вивчають лірику всіх жанрових груп, які визначають за провідними мотивами: політичну, громадянську, пейзажну, інтимну, медитативну, філософську, релігійну. Наприклад, у творчості Тараса Шевченка присувні всі види лірики. Шкільна програма відображає також і різноманіття жанрових різновидів. Так, у ліриці Лесі Українки вивчають елегію, вірш у прозі, вірш-пейзаж, послання, диптих, медитацію, ліричну мініатюру тощо.

Оскільки лірика є найсуб'єктивнішим літературним родом, то їй підходить до її викладання індивідуальні, і залежать від особистості вчителя. Урок аналізу ліричних творів доцільно провести за такими етапами:

1. Емоційна та інтелектуальна підготовка класу до слухання ліричного твору. Учитель демонструє твори суміжних видів мистецтва, висвітлює історію написання вірша, звертає увагу на мемуаристику – листи, щоденники, спогади, може поділитися своїм особистим досвідом, пов'язаним із мотивом твору, спонукати школярів до власних спогадів чи мрій тощо.
2. Художнє читання – виконання вірша напам'ять учителем, учнем-декламатором, актором (в аудіозаписі).
3. Завдання учням прочитати твір мовчки.
4. Опитування учнів про їхнє перше цілісне враження від прочитаного твору.
5. Аналіз ліричного твору, інтерпретація неоднозначних рядків.
6. Творча діяльність – виразне читання вірша учнями, написання есе, спроби їхнього власного віршування.

На практиці вчителі здебільшого застосовують аналіз лірики як розчленування: традиційні питання про тему, ідею, проблему, почуття у творі спрямовують учня на виокремлювання певних структурних елементів тексту. Проте можна вдаватися до текстуального аналізу, який виявляє мистецьку специфіку ліричного твору та не руйнує його цілісності.

Традиційний аналіз поезії побудований як відповіді на типові запитання, наприклад: у яких рядках висловлено головну думку вірша, які епітети вжито у вірші, які почуття виразив автор. Під час текстуального аналізу дослідник (учитель або учень) поступово відчитує смисли, ідучи за текстом: спостерігає

розвиток думок і почуттів, відзначає появу нових образів, розкодовує поетичне мовлення автора. Тому його послідовність відрізняється від традиційного аналізу лірики.

Схема аналізу ліричного твору:

1. Короткі відомості про автора (передовсім ті, що допоможуть краще зрозуміти специфіку твору).
2. Історія написання і видання твору (у разі потреби).
3. Жанр твору (пейзажна, громадянська, інтимна (родинна), релігійна лірика тощо).
4. Провідний мотив твору.
5. Композиція твору (в ліричному творі сюжет відсутній, натомість увага зосереджується на певному почутті; виділяють такі композиційні етапи почуття: а) вихідний момент у розвитку почуття; б) розвиток почуття; в) кульмінація (можлива); г) резюме, або авторський висновок.
6. Ключові образи твору (найчастіше визначальним у ліриці є образ ліричного героя – це умовна дійова особа, думки й почуття якої розкриваються у ліричному творі).
7. Мовні засоби, які сприяють емоційному наснаженню твору (йдеться про лексику, тропи, фігури, фоніку).
8. Версифікація твору (рими, спосіб римування, віршовий розмір, вид строфи), її роль у розкритті провідного мотиву.

Твори Омеляна Лупула є надзвичайно актуальними, і їхнє вивчення на уроках літератури рідного краю може мати наступні переваги:

1. Збагачення знань про культурний спадок. Омелян Лупул є важливим представником майстрів слова Буковини, і вивчення його творів допоможе учням розширити їхні знання про культурний спадок та літературну історію свого регіону.
2. Розвиток аналітичних навичок. Аналіз віршів Омеляна Лупула допомагає учням розвивати аналітичні та інтерпретаційні навички. Школярі можуть вивчати літературні засоби, стиль та мовні засоби, які використовував поет для

виразу своїх ідей.

3. Утвердження патріотичної свідомості. Вивчення лірики Омеляна Лупула допомагає формувати патріотичну свідомість учнів і підсилювати їхню приналежність до рідного краю та національної спадщини.

4. Виховання поетичної культури. Омелян Лупул є майстром поетичного слова, і вивчення його творів може сприяти розвитку поетичної культури учнів, їхній здатності цінувати та створювати поезію.

5. Омелян Лупул створив нам численні вірші, які свідчать про його глибоке відчуття рідного краю та національної ідентичності. Вивчення його літературної спадщини допомагає учням більше дізнатися про культурне багатство своєї землі та розуміти його важливість для українського народу.

Пропонуємо розробку уроку з української літератури в 11 класі на тему «Омелян Лупул – знаний буковинський поет, байкар. Тематичний діапазон поезій в прозі митця».

КОНСПЕКТ УРОКУ

Тема уроку: Омелян Лупул – знаний буковинський поет, байкар. Тематичний діапазон поезій в прозі митця.

Мета уроку: ознайомити одинадцятикласників із життєвим та творчим шляхом Омеляна Лупула, з поняттям «поезія у прозі» і її особливостями; розвивати навички виразного читання; вміння визначати найнапруженіші моменти; зацікавити історичним минулим українського народу; виховувати кращі людські якості, любов до рідного краю.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет письменника, збірки його творів.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент (2-3 хв).

II. Мотивація навчальної діяльності.

Вправа «Самоналаштування»

Покладіть руки на парту, і давайте всі разом промовимо слова:

- Я зможу сьогодні добре працювати на уроці!
- Я думаю, замислююсь!
- Я – особистість творча!
- Я бажаю всім однокласникам успіхів на сьогоднішньому уроці!

III. Повідомлення теми уроку.

Слова вчителя:

Сьогодні ми познайомимось з життям і творчістю прекрасного творця лірики, гумору та сатири Омеляна Лупула.

IV. Опрацювання навчального матеріалу.

1. Ознайомлення учнів з біографією митця.

Народився Омелян Лупул 1 серпня 1950 року в с. Раранча (нині Рідківці) під Чернівцями. Навчався в Рідківській середній школі, а по її закінченню, в 1968 році, вступив до Чернівецького медінституту. Навчався Омелян Лупул тут недовго, адже вже в 1969 році став студентом філологічного факультету Чернівецького університету. Після закінчення університету почав працювати вчителем української мови та літератури у Шевченківській восьмирічній школі Жовтневого району Миколаївської області. Згодом, з 1975 року по 1979 рік, учителював у школах Миколаєва (обласного), і водночас співпрацював з кафедрою української літератури Миколаївського педінституту. Пізніше один рік викладав українську мову та літературу у Журавлівській середній школі на Вінниччині. З 1980 року працює головним редактором видавництва «Рута» Чернівецького університету.

Свою літературну діяльність Омелян Лупул розпочав у досить зрілому віці, проте впевнено появою у 1993 році першою поетичною збіркою

«Скрижалі». В цій книзі він пропонує своєму читачеві складний й оригінальний світ людської особистості – з болючими рефлексіями, неоднозначними висновками, несподіваними думками, складними почуттями. Цього ж року були видані збірки «Оранта» та «Гіганти і Карлики». З того часу щороку публікується одна, а то й дві поетичні збірки О. Лупула.

2. Опрацювання теоретичного матеріалу.

Вірш прозою, або Поезія в прозі – короткий ліричний твір настроєвого характеру, наближений за формою тексту до прози і водночас за мелодикою, підвищеною емоційністю та ліричним сюжетом, навіть з фрагментами спорадичного римування – до поезії.

Появу жанру поезій в прозі у європейському просторі пов'язують з ім'ям французького поета Алоїзіуса Бертрана та його збіркою «Гаспар з пільми, фантазії в манері Рембрандта і Калло» (1842). Назва жанру дав великий французький поет Шарль Бодлер (1821 – 1867). Так він називав свої маленькі новели, легенди, притчі, байки. Поет пропонує збірку «Petits poems en prose» (1869), у перекладі українською мовою «поезії у прозі». Так і з'явився термін «поезія в прозі».

Загалом дослідники дотримуються однакової думки щодо спільного терміна «поезія в прозі». Проте поряд з цим деякі науковці вдаються й до інших термінів: «ритмована мініатюра», «вірш у прозі», «лірична мініатюра», «мініатюра».

3. Виразне читання поезій в прозі «Візьміть мене, Мамо, за руку», «Насійте, Мамо, квітів» та «Мама на небі».

4. Бесіда.

Ще з давніх-давен люди шанували батьків, приділяли велику увагу сім'ї та родині.

1. Як ліричний герой ставиться до своєї матері у творах «Візьміть мене, Мамо, за руку», «Насійте, Мамо, квітів»? Що він відчуває? Який у нього настрій? Чи можете ви описати маму ліричного героя, після прочитання цих творів?
2. Чому сумує Богданка в поезії у прозі «Мама на небі»? Який настрій домінує в цій поезії? Що ви відчували читаючи цей твір?

5. Виразне читання поезій в прозі «Жебрак», «Літо», «Хата».

6. Бесіда.

1. Які людські вади засуджує автор у творі «Жебрак»? Як ви сожете описати кума ліричного героя? Яка він людина? Яка основна думка цієї поезії?
2. Яка тема поезії в прозі «Літо»? Якою зображена природа в цьому творі? Як співіснує ліричний герой і природа?
3. Який настрій у вас викликала поезія в прозі «Хата»? Які тропи використовує автор в цій поезії?

Образ хати вибраний автором не без причини, адже дім належить до основних факторів людської культури. Спочатку призначений для захисту людини від природних стихій, він потрохи набуває нових функцій і постає в різних іпостасях: дім – житло, незалежність, недоторканність; дім – сім'я, жінка, любов, діти, постійність; дім – традиція, нація, народ, історія. Образ дому закорінений у дитячих спогадах автора і є уособленням сім'ї, родини, куди неодмінно повертаєшся і в реальному світі, й у пам'яті.

7. Асоціативний кущ «Хата» (складання на дошці)

Які асоціації викликає у вас слово «хата»? Запишіть їх методом гронування.

8. Вправа «Мозковий штурм».

1. Які проблеми порушує письменник у своїх поезіях в прозі?
2. Яким є ліричний герой в його творах? Назвіть його риси характеру.

3. Чи можна співставити ліричного героя з автором?
4. Якими тропами найбільше захоплюється автор?

9. Словникова робота.

Відчахнути – відламувати, відокремлювати гілку від стовбура.

Гривастий – з великою, довгою гривною.

Ширпотреб – ужиток, споживання чогось у великій кількості широкими верствами населення.

Неоковирний – зроблений грубо, невміло, невдало (про предмети).

Іскрометний – той, який викидає іскри, іскриться.

Розмай – що-небудь буйно розквітле, зелене (ліс, гай і т. ін.).

Пустка – спустілий будинок; житло, залишене мешканцями.

V. Підсумок уроку.

Слова вчителя

Творчість Омеляна Лупула є дуже актуальною у сьогоденні. Автор порушує надзвичайно важливі теми, які є цікавими сучасному читачу. Його поезії змушують замислитись над сутністю життя, над темою добра і зла, та над багатьма філософськими питаннями.

Рефлексія.

1. Чи сподобалось вам сьогодні на уроці? Що сподобалось найбільше?
2. Яка поезія у прозі Омеляна Лупула вам найбільше сподобалася?
3. Які думки і почуття викликали у вас прочитані твори?
4. Мене вразило...Я зрозумів/ла що...

VII. Домашнє завдання.

Написати відгук на одну з поезій в прозі, яка вас найбільше вразила.

Пропонуємо розробку уроку з української літератури в 11 класі на тему «Патріотична та громадянська лірика Омеляна Лупула».

КОНСПЕКТ УРОКУ

Тема уроку: Патріотична та громадянська лірика Омеляна Лупула.

Мета уроку: ознайомити одинадцятикласників із життєвим та творчим шляхом Омеляна Лупула; розвивати навички виразного читання; вміння визначати найнапруженіші моменти; зацікавити історичним минулим українського народу; виховувати кращі людські якості, любов до рідного краю.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет письменника, збірки його творів.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент (2-3 хв).

II. Мотивація навчальної діяльності.

Інтерактивна вправа «Очікування»

1. Які завдання ви ставите перед собою? Чого очікуєте від сьогоднішнього уроку?
2. Чи кожен із нас повинен усвідомити свою громадянську позицію?
3. Що потрібно зробити кожному із нас, щоб «скрізь було добро»?

III. Актуалізація опорних знань.

Випереджувальне завдання: опрацювати біографію Омеляна Лупула.

Тестове завдання (письмово)

1. Місце народження Омеляна Лупула
 - а) Заліщики;
 - б) Сокиряни;
 - в) Рідківці.

2. В якому році народився Омелян Лупул?

а) 1946;

б) 1948;

в) 1950.

3. На якому факультеті Чернівецького національного університету навчався митець?

а) філологічний;

б) педагогічний;

в) історичний.

4. В якому році було видано першу поетичну збірку?

а) 1993;

б) 1994;

в) 1996.

5. Свою трудову діяльність поет розпочав:

а) учителем української мови та літератури;

б) журналістом;

в) викладачем в коледжі.

6. Назва першої збірки поезій Омеляна Лупула:

а) «Яблуневія»;

б) «Скрижалі»;

в) «Раранча».

7. В якому видавництві з 1980 року працює О. Лупул?

а) «Книги 21»;

б) «Букрек»;

в) «Рута».

8. О. Лупул – дипломант XXIV і XXX міжнародних поетичних конкурсів у:

а) Мілані;

б) Варшаві;

в) Венеції.

IV. Опрацювання навчального матеріалу.

IV. Опрацювання навчального матеріалу.

Жити й любити свою Батьківщину – це для людей такого типу, як О. Лупул, те ж саме. Лірика митця вражає як жанровим, так і тематичним розмаїттям

- 1) громадсько-політична;
- 2) філософська;
- 3) інтимна;
- 4) пейзажна;
- 5) релігійна.

Слова

вчителя:

Омелян Лупул є відданим патріотом своєї землі, і бачачи навкруги неправду та «неволю», поет створює чудові зразки патріотичної та громадянської лірики. Провідним мотивом громадянської лірики поета є любов до своєї Батьківщини. О. Лупул гостро відчуває кровний зв'язок із рідною землею, переймається за її трагічну долю, за долю народу, який тут проживає. Поезія Лупула надихає на боротьбу, закликає до бою, вселяє віру в перемогу. Поет завжди думає про свій народ, про його майбутнє. Він закликає українців: «–Україно, гуртуйся в громаду! / Як не хочемо зникнути з карти / (Вже історія зна такі жарти), / Мій народе, не дайся на зраду!». Громадянська лірика Омеляна Лупула – це поезія сповнена передчуттям соціальної бурі, полум'яною вірою у світле майбутнє рідного народу. Вона звучить як голос болю, гніву, правди, розкриває велику силу народу, його прагнення досягнути вершини соціальної справедливості, зійти на висоти, з яких видно світло вселюдських ідеалів. Поезії наповнюються різні за характером почуття ліричного героя. Тут і заклики до боротьби, і радість передчуття благодатної бурі в природі й суспільстві, і болючі роздуми над долею люду, і мотиви смутку, скорботи, викликані народним горем.

Робота з текстами поезій.

Прочитання поезій

*1. Коли настане Сповіді пора,
Скажу: - Я вік прожив не на ура
Й за долю Богу дякую бідову.
Тепер одне Тебе прохаю, Боже:
Коли пройду я через смертне ложе, -
Дай народитись Українцем знову.*

*2. Розтривожено дзвін
Б'є на тисячі гін:
- Україно, гуртуйся в громаду!
Як не хочемо зникнути з карти
(Вже історія зна такі жарти),
Мій народе не дайся на зраду!*

*3. Щоднини вранці, ледве світ-зоря,
Спільнота жде на доброго царя,
Але того чомусь нема ніде.
В народі вже й тривога визріває,
Бо люд, мабуть, і не підозріває,
Що добрий цар...ніколи не прийде.*

Запитання

до

учнів

1. Який головний мотив поезії «Коли настане Сповіді пора»?
Мотив відданості своїй Батьківщині є домінантним у поезії «Коли настане Сповіді пора». Поет пишається тим, що він українець, і волів би бути українцем завжди. Мотив відданості своїй Батьківщині є дуже сильним і важливим. Він може надихати людей на великі досягнення, боротьбу за справедливість та відстоювання інтересів своєї країни. Цей мотив виражає почуття патріотизму, гордості за свою країну та бажання бути відданим їй. Він

може проявлятися в літературі, мистецтві, музиці та інших сферах життя.

2. *На що надихає поезія «Розтривожено дзвін б'є на тисячі гін»?*

Поезія надихає на боротьбу, закликає до бою, вселяє віру та надію в перемогу. Надихає гуртуватися та бути підтримкою один для одного, адже підтримка грає важливу роль у нашому житті. Вона може допомогти нам подолати труднощі, розвивати наш потенціал та покращувати якість нашого життя. Тому важливо навчитися шукати та приймати підтримку, яка доступна нам у різних сферах нашого життя.

3. *Який мотив простежується в поезії «Щоднини вранці, ледве світ-зоря»?*

В цій поезії провідним є мотив засудження влади, та очікування на краще. Автор натякає, що такі невинуватені очікування були і будуть ще довго, поки спільнота не покаже свою могутність та силу. Мотив засудження влади є поширеним у ліричних творах та виражає несхвалення, критику чи обурення стосовно політичних чи соціальних рішень, дій чи бездіяльності влади. Літературні твори, які висловлюють цей мотив, часто стають своєрідним засобом виразу громадської думки і сприяють обговоренню суспільних проблем.

Робота

в

групах.

Клас об'єднується у чотири робочі групи і групу експертів з сильних учнів. Робочі групи отримують на роботу 7 хвилин для виконання завдання. Група експертів складає свій варіант виконання завдання і контролює час.

Всі групи отримують одне завдання: найповніше проаналізувати поезію «Живем немов на відьомському балу». По завершенні роботи представник однієї групи зачитує результати, а представники інших груп по черзі вносять корективи. Експерти оголошують свої результати, а на завершення пропонують узагальнену відповідь.

До зошитів записують кінцевий варіант. Група, яка найкраще впоралася із завданням, оцінюється максимально.

Робота з твором.

Прочитання поезії «На мітинг я попав сьогодні».

Питання до учнів;

1. Який настрій цього вірша?
2. Визначте тему та головну думку поезії.
3. Складіть літературний паспорт ліричного твору.

V. Підсумок уроку.

Якою постає перед нами громадянська лірика поета? (Лірика Омеляна Лупула сповнена любов'ю до України, до свого краю і до українського народу. Вона наповнена прагненнями змін на краще.)

О. Лупул твердо переконаний, що кожна людина мусить виконувати свій громадянський обов'язок. Отже, громадянська поезія митця – це своєрідний звіт ліричного героя перед суспільством і власним сумлінням, це заклик народу до боротьби за своє щастя й волю.

Рефлексія

1. Що пізнавального для вас було на уроці?
2. Який вид роботи був найцікавіший?
3. Що видалося важким і нецікавим?
5. Які думки і почуття викликали у вас прочитані твори?
5. Мене вразило...Я зрозумів/ла що...

VI. Домашнє завдання.
Скласти сенкан до слова «справедливість».
Вивчіть напам'ять поезію, яка вам найбільше сподобалася.

Також не менш важливими для поглиблення та закріплення знань є позакласна робота. Проведення позакласних заходів у школі має позитивний вплив на учнів та навчальний процес. Ось декілька аспектів важливості позакласних заходів:

1. Розвиток соціальних навичок. Позакласні заходи створюють можливість для учнів спілкуватися, співпрацювати та взаємодіяти поза межами класної кімнати. Вони вчать комунікації, роботі в команді та розвивають соціальні навички.
2. Розширення інтересів та хобі. Позакласні заходи надають учням можливість відкрити для себе нові інтереси, хобі та таланти. Вони можуть випробувати себе в різних видах діяльності, таких як спорт, мистецтво, музика, гуманітарні науки тощо.
3. Розвиток лідерських якостей. Участь у позакласних заходах може допомогти учням розвивати лідерські якості, вчасно приймати рішення, організовувати та керувати подіями.
4. Підвищення мотивації до навчання. Позакласні заходи можуть надихати учнів і надавати їм мотивацію для навчання. Вони бачать практичне застосування знань, отриманих на уроках, і розуміють, як вони можуть використовувати ці знання в реальному житті.
5. Сприяння творчості та самовираженню. Позакласні заходи надають можливість учням виразити свою творчість та розвивати свої таланти у різних галузях.
6. Побудова колективу та підтримка спільноти. Позакласні заходи можуть сприяти зміцненню взаємин між учнями та вчителями, а також створювати позитивний класний дух та спільноту.

Усі ці аспекти свідчать про важливість позакласних заходів у школі та їхній роль у розвитку особистості учня, збагаченні навчального процесу та формуванні громадянських якостей.

Пропонуємо конспект позакласного заходу з літератури рідного краю для учнів 11 класів на тему «Омелян Лупул – буковинський аристократ слова».

Мета: ознайомити дітей з творчістю письменника рідного краю; сприяти розширенню кола їх читання; розвивати вміння аналізувати прочитаний твір, творчі здібності учнів і формувати естетичні смаки; формувати навички виразного читання, здатність відчувати емоційний зміст поезії, зв'язно висловлювати свої думки, збагачувати словниковий запас учнів; прищеплювати любов до рідного краю, його культури; виховувати особистість, яка шанує минуле та сучасне, прививати почуття гордості за своїх земляків.

Обладнання: книжкова виставка збірок Омеляна Лупула.

Вид заняття: виховний захід.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. Організаційний момент.

II. Підготовка до сприймання матеріалу.

1. Вступна бесіда

Будь-яка місцевість відома найперше людьми, які тут зросли. І особливо людьми, котрі зробили видатний внесок у розвиток мистецтва та культури. Багато таких людей народилося, виросло, працювало і працюють в нашій місцевості. Серед них відомі поети, письменники, художники.

- А кого ви знаєте з поетів рідного краю?

- Чи можемо ми пишатися митцями рідного краю?
- Чим нам близькі поети рідного краю?
- Чим приваблюють вас твори поетів Буковини?

III. Повідомлення теми та мети заняття.

1. **Бесіда про людей, які звеличують наш край.**

Землею сизих буків, буковинським краєм, зеленою Буковиною називають цей чарівний куточок України, який зачаровує водограєм білопінного Черемошу, швидкістю Прута і тихим плином Дністра,.

Кожного, хто загостить сюди, Буковина, наче дівчина-красуня у веселково-гаптованій сорочці, зустріне добром і ласкою. І поведе в глибину віків, у правічно слов'янську землю.

Тут, у цьому краї, народились і творили класики української літератури Юрій Федькович та Ольга Кобилянська. Тут жили та творили письменник Осип Маковей, художники Юстин Пігуляк, Микола Івасюк, письменник і композитор Сидір Воробкевич, молдавські та румунські письменники Васіле Александрі та Михаїл Емінеску, Роза Ауслендер і Пауль Целан – німецькомовні єврейські поети.

Відомий у світі український художник Микола Іванович Івасюк народився в місті Заставна. Він був студентом Віденської та Мюнхенської академії мистецтв.

З берегів Прута і Черемоша полетіли у широкий світ пісні композиторів Степана Сабадаша та Василя Михайлюка. В Чернівцях жив і творив відомий український композитор Володимир Івасюк – автор легендарної «Червоної рути».

Набрали розвою таланти Дмитра Гнатюка, Назарія Яремчука, Петра Ончула, кіноактора і режисера Івана Миколайчука.

Книги буковинських письменників стали надбанням широкого кола читачів. Основоположником української літератури у підавстрійській Буковині

був Юрій Федькович, а його послідовники Сидір та Григорій Воробкевичі, Євгенія Ярошинська, Осип Маковей, Іван Бажанський, Ольга Кобилянська, Сильвестр Яричевський, Михайло Івасюк та ін. збагачували літературу, насажену буковинським колоритом, новими темами та жанрами. Сучасний літературний процес на Буковині виявляється непересічними особистостями, серед яких – Омелян Лупул – поет-байкар, лірик.

Сьогодні ми перегорнемо сторінки з життя і творчості О. Лупула. Любі учні, тема нашого заняття звучить так: «Омелян Лупул – буковинський аристократ слова.».

Отже, до сьогоднішнього заняття ви об'єднались у три групи. Кожна група отримала випереджувальне завдання.

1 група– «Дослідники» (досліджують біографічні відомості про митця та його творчість).

2 група– «Читці» (готують виразне читання віршів та поезій у прозі).

3 група– «Художники» (виготовляють малюнки тих місць, які описує автор у своїх творах).

Правила роботи в групах.

1. Поважай думки інших.
2. Вислухай уважно товариша.
3. Обґрунтуй перевагу своєї пропозиції.
4. Будь толерантним та вихованим.

Кожна з груп на парті має смайлики: задоволений – це означає, що відмінно попрацювали, а засмучений – недопрацювали.

Після роботи в групах вам потрібно буде оцінити один одного цими смайликами. Тому уважно слухайте і готуйтеся відповідати.

IV. Основна частина заходу.

Учитель. Наша група «Дослідників» підготувала матеріал про життя і

Виступ першої групи – «Дослідники»

Народився Омелян Лупул 1 серпня 1950 року в с. Раранча (нині Рідківці) під Чернівцями. Навчався в Рідківській середній школі, а по її закінченню, в 1968 році, вступив до Чернівецького медінституту. Навчався Омелян Лупул тут недовго, адже вже в 1969 році став студентом філологічного факультету Чернівецького університету. Після закінчення університету почав працювати вчителем української мови та літератури у Шевченківській восьмирічній школі Жовтневого району Миколаївської області. Згодом, з 1975 року по 1979 рік, учителював у школах Миколаєва (обласного), і водночас співпрацював з кафедрою української літератури Миколаївського педінституту. Пізніше один рік викладав українську мову та літературу у Журавлівській середній школі на Вінниччині. З 1980 року працює головним редактором видавництва «Рута» Чернівецького університету.

Свою літературну діяльність Омелян Лупул розпочав у досить зрілому віці, проте впевнено появою у 1993 році першою поетичною збіркою «Скрижалі». В цій книзі він пропонує своєму читачеві складний й оригінальний світ людської особистості – з болючими рефлексіями, неоднозначними висновками, несподіваними думками, складними почуттями. Цього ж року були видані збірки «Оранта» та «Гіганти і Карлики». З того часу щороку публікується одна, а то й дві поетичні збірки О. Лупула.

Слово для групи «Читці».

(Діти зачитують підготовлені вірші)

Учень 1. До чистого гірського джерела

Мене, малого, мама привела:

- Того напийся, синку, кришталю.

У ньому – наша Правда без облуди.

Усе життя неси її у люди,

А я за тебе Бога помолю...

Учень 2. – *Признайся чесно, що зробив ти з ним,
Що сад твій розквітає серед зим? -
Питає всяк, дізнатись поспіша.
Та знаю, не повірять ні на йоту,
Коли їм правду розповім достоту,
Що то не сад – цвіте моя душа.*

Учень 3. *Коли настане сповіді пора,
Скажу: - Я вік прожив не на ура
Й за долю Богу дякую бідову.
Тепер однеТебе прохаю, Боже:
Коли пройду я через смертне ложе, -
Дай народитись українцем знову.*

Учень 4. *Гроза пройшла через Раранча -
Раптово, грізно, напролом,
Неначе армія повстанча,
Гроза пройшла через Раранча,
Й мого не оминувши ранча. -
Промчала в нападі селом.
Гроза пройшла через Раранча -
Раптово, грізно, напролом.*

Учень 5. *Гриць кума би за те, що кумів пес
Щоночі виє вовком до небес.
На місцїтам би, певно, й порішив,
Так розв'язавши всі проблеми спірні.
та вдарив дзвін – покликав до вечірні -
І він чимдуж до храму заспішив.*

- Що спільного у цих віршах?

- Як автор описує природу у стоїй поезіях?

- Які спогади у автора про маму?
- Що засуджує О. Лупул в п'ятому вірші?

(відповіді учнів)

Учитель. Молодці, група «Читці», із успіхом справились. Прошу оцінити роботу учнів цієї групи.

А зараз надамо слово 3 групі «Художникам». У них було завдання намалювати ті місця, які описував митець і підібрати слова із вірша до них. Надаємо їм слово. (відповіді учнів)

Учитель. Молодці, діти! Давайте оцінимо роботу групи «Художників».

V. ПІДСУМОК ЗАНЯТТЯ

1. Гра «Мікрофон»

- Що нового та цікавого ви дізналися про Омеляна Лупула?
- Які поезії Вас найбільше вразили, чому?
- Які у вас враження від проведеного заняття?
- Що ви можете побажати своїм однокласникам?

Висновки до третього розділу.

Отже, вивчення лірики та поезій в прозі в ЗЗСО є важливим і змістовним етапом літературної освіти учнів, який розвиває їхнє критичне мислення. Вони навчаються аналізувати поетичні тексти, виокремлювати глибинний зміст та розуміти тонкості художнього вираження. Це невід'ємна частина літературної освіти, яка сприяє розвитку різноманітних аспектів особистості учня.

Лірика своєю асоціативністю і здатністю впливати на емоційний стан читача є найбільш складним матеріалом для засвоєння на уроках літератури в ЗЗСО. Ці труднощі мають бути враховані під час вивчення лірики та поезій в прозі на уроках. Опанування методів викладання ліричних творів та їх правильне використання є надзвичайно важливим перед підготовкою до таких уроків. У процесі роботи над ліричним твором та у визначенні етапів роботи на уроці, вчителів завжди необхідно враховувати специфіку твору, вікові

особливості учнів та рівень їхнього літературного розвитку. Аналіз ліричних творів є доволі важким. Сприймання і розуміння школярами таких творів може зумовлюватися багатьма факторами: особливостями ліричної поезії, своєрідністю художньої манери автора, характером ідейного змісту поезій, загальним розвитком дітей та їхнім життєвим досвідом. Глибина сприймання читачем будь-якого ліричного твору залежить від широти та культури його почуттів, емоційної чуйності, а також здатності розуміти внутрішній світ іншої людини.

Опанування творчості Омеляна Лупула на уроках літератури рідного краю є важливою складовою літературної освіти, адже автор в більшості поезій висвітлює теми сучасних проблем в суспільстві, вивчення і аналіз яких є потрібним в сьогоденні.

Ми дійшли висновку, що аналізувати ліричний твір – це означає вчити дітей заглиблюватися в усі його поетичні образи, спостерігати за тим, як вимальовуються картини або як варіюють почуття ліричного героя, і чим вони викликані. Важливо з'ясувати з учнями, що хоче сказати автор, який характер має мова вірша та як вона може виражати ту чи ту авторську ідею.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можемо стверджувати, що творчість Омеляна Лупула посідає помітне місце в літературному процесі кінця XX – початку XXI століть.

Ліричні твори Омеляна Лупула репрезентують зразки основних видів лірики: пейзажної, інтимної, філософської, громадянської, релігійної.

Основні мотиви філософської лірики Омеляна Лупула: мотив швидкоплинності життя, який переплітається з мотивом смерті, мотив ролі і призначення поета, поетичного слова, мотив покликання поета, несприйняття суспільством митців, мотив сну, мотив повернення в минуле. Філософська лірика переплітається з пейзажною. У рівноправності двох світів (людини і природи), у гармонійності їхніх стосунків і почувань О. Лупул вбачає найвищу сутність людського буття.

Громадянська поезія митця – це своєрідний звіт ліричного героя перед суспільством і власним сумлінням, це заклик народу до боротьби за своє щастя й волю.

Релігійна лірика Омеляна Лупула збагачена образами, мотивами, настроями. Автор описує проблеми святості й гріха, добра і зла, брехні і правди. Ліричний герой часто звертається до Бога, він вдячний за своє життя, за всі моменти в ньому, бо є духовною та глибоко віруючою людиною.

У пейзажній поезії Омеляна Лупула переважають сонце, світло і ясні фарби. Ця поезія просякнута життєстверджувальним та оптимістичним настроєм. У вірші «Ріка скресає. Шум шуги...» зображений пейзаж пробудженої весняної природи спонукає нас до роздумів про волю, про надію на краще. Природа в ліриці О. Лупула насичена земною і неземною красою. Тут все грає, мерехтить, виблискує, переливається та сяє. Пересічна людина не помічає краси навколишнього світу. Омелян Лупул здатен віднайти прекрасне у найнепримітніших речах. У своїй любові до всього сущого він ніби зливається з природою, стає гармонійною й невід’ємною її частиною.

Інтимна лірика Омеляна Лупула – це ніжні та легкі вірші, з досить

широкою гамою почуттів і розумінням людської душі. Ліричний герой – людина з вразливою, ніжною, чутливою душею, але, разом із тим – сильний характером. Він здатен примиритися з будь-яким горем, але не може відмовитися від сильного й великого почуття любові, він не здатен вирвати з серця той чарівний образ дівчини котру кохає, і котру не може забути: «А я через усю життя красу / Ваш образ у душі своїй несу – / Найважчу ту і найдорожчу ношу» [33, с. 16]. Найважча ноша для ліричного героя – образ коханої. Але людська гордість не дозволяє ліричному герою просити милостині в коханні, тому свої страждання він переносить наодинці з собою. Проаналізувавши поезії Омеляна Лупула нам вдалось зрозуміти, що він має багатий досвід в своєму житті, і його поетичне бачення світу досить повне, різнобарвне, поліхромне, що виходить за межі чорно-білої гами. Тому в житті він фіксує немало проявів шляхетності й благородства, співчуття й безкорисливості, добра та щирості, незрадливої дружби і підтримки.

Після аналізування поезій в прозі автора, можна стверджувати, що теми творів тісно взаємопов'язані з ідеями й становлять їхню ідейно-тематичну основу. Кожна поезія в прозі має потужний та актуальний виховний задум. Для висвітлення тієї чи іншої думки автор почасти звертається до символів, алегорій, образів природи.

Загалом, ідейно-тематичний зміст творів О. Лупула свідчить про їхню багатопроблемність, суспільну значимість, актуальність, що в цілому відповідає запитам літературного процесу кінця XX – початку XXI століть.

Кожний змальований персонаж і образ обдарований індивідуальною красою, що викликає глибину емоційних почуттів: здивування, подив та замилювання. А такі риси людського характеру, як підступність, гординя, егоїстичність, жадібність, заздрість та злорадство, породжують зневіру, смуток, біль, розчарування.

Емоційно-змістову виразність поезій в прозі підсилюють стилістичні фігури поетичної мови: інверсія, еліпсис, паралелізм та риторичні запитання. Звертаючись до незвичних неординарних синтаксичних зворотів, письменник

досягає збагачення емоційного вираження творів, урізноманітнює їхнє художнє забарвлення, таким чином індивідуалізує своє авторське мовлення та його стилістичне вираження.

Характерна для ліричної прози Омеляна Лупула й така стилістична фігура, як повтор, використовування якої викликане емоційними та смисловими чинниками. Ця фігура фіксує увагу читача на певних словах і цим самим підвищує їхнє значення в цьому контексті. Характерною особливістю художньої мови О. Лупула є її надзвичайна мелодійність, що сприяло свідомому наближенню прозових творів до поезії. Письменник володіє надзвичайно розвинутим чуттям мови й слуху.

За тематикою поезії в прозі Омеляна Лупула різноманітні. У них автор порушує тему оманливості мрій, самотності, соціальні питання, національно-визвольну проблематику.

Поезії в прозі є органічним жанром для Омеляна Лупула. Дослідження поезій у прозі письменника збагачує уявлення про ідейно-художній зміст західноукраїнської прози початку ХХІ століття, а також сприяє розширенню теоретичних аспектів цього жанру.

Художній доробок письменника відзначається різноманітністю тематичного та жанрового вираження. Звісно, переважає традиційність доби, проте спостерігається й активне оновлення художньої форми, пошук нових тем, жанрових новоутворень, творчих експериментів. Поза сумнівом, цілком оригінальна й самобутня творчість О. Лупула є органічною частиною літературного процесу кінця ХХ – початку ХХІ століть. Він є самодостатнім та оригінальним, з власним баченням навколишньої дійсності та інтуїтивним відтворенням його краси та гармонії.

Вивчення творчості Омеляна Лупула в ЗЗСО на уроках літератури рідного краю може збагатити літературну освіту учнів і розширити їхнє розуміння світу літератури та культури. Важливість вивчення творчості митця в школі полягає в тому, що ця творчість не лише розширює знання учнів, але й сприяє їхньому розвитку як особистостей та громадян, підвищує культурну

свідомість та патріотизм, розвиває аналітичне мислення та мовленнєві навички.

Творчість Омеляна Лупула є дуже актуальною у сьогоденні. Автор порушує надзвичайно важливі теми, які є цікавими сучасному читачеві. Його твори змушують замислитись над сутністю життя, над темою добра і зла, та над багатьма філософськими питаннями. Отримані дані є допоміжним матеріалом у вивченні творчості Омеляна Лупула загалом, доповнюють наше знання про українську лірику та поезію в прозі. Окремі положення роботи можуть бути використані на уроках з української літератури в ЗЗСО.

Список використаної літератури.

1. Агеєва В. Ритм як засіб подолання фабули : *Слово і Час*. 1997. №10.
2. Антофійчук В. Ронделі Омеляна Лупула : про буковин. поета та його поезію. *Буковинське віче*. 2017. 27 лип. (№ 25). С. 4.
3. Антофійчук В. Святі його духовні острови : рецензія. *Слово Просвіти*. 2017. 3 – 9 серп. (№ 31). С. 10.
4. Бабич Н. На висоті небесної октави. *Українська літературна газета*. 2017. 14 лип. (№ 14). С. 13.
5. Бабич Н. Наймудріша людина – людина проста : про нову книжку Омеляна Лупула «Свята Земля». *Буковинський журнал*. 2018. № 3. С. 109 – 114.
6. Бігун О. Генологічна специфіка ліричності жанру поезії в прозі кінця XIX – початку XX ст. Компаративний аспект. *Питання літературознавства*. 2007. Вип. 74. С. 91-100.
7. Бігун О. Особливості типології жанру поезії в прозі кінця XIX – початку XX століття. *Література. Фольклор*. Київ : Акцент, 2007. Вип. 26. С. 228–237.
8. Бігун О. Типологія жанру поезій в прозі (французька та українська література кінця XIX – початку XX ст.). Тернопіль : 2008.
9. Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: Лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.
10. Блідченко-Найко В. Розвиток малих та фрагментарних літературних форм на початку XX ст. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць*. Миколаїв : 2012. Вип. 4. С. 19 – 22.
11. Бондаренко Ю. І. Теорія і практика навчання української літератури на філософсько-історичних засадах у старших класах загальноосвітньої школи : *монографія* / Юрій Іванович Бондаренко. Ніжин : Вид-во Ніжин. держ. пед. ун-ту ім. М. Гоголя, 2009. 352 с.
12. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник. 4-те вид., стереотип. К.: Либідь, 2008. 488 с.
13. Григорук А. Лупул Омелян Володимирович. Енциклопедія сучасної

- України. 2017. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=59338 (дата звернення: 11.05.23).
14. Григорук А. Рубаї Омеляна Лупула в контексті питомої української літератури. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3052/1/Hryhoruk_Adelya%20.pdf (дата звернення: 17.05.23).
15. Григорук А. Вступ. сл. Лупул Омелян. Я птах неперелітний. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. С. 3-38.
16. Гуляр Т. Прозова лірика Григорія Косинки. *Літературознавчі студії*. Київ: 2010. Вип. 26. С. 157 – 162.
17. Гуляр Т. Прозова лірика: генеза, еволюція, жанристика: *автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол.* Наук. Київ, 2013. 20 с.
18. Гундорова Т. Тенденції розвитку художнього мислення (початок ХХ століття) // *Слово і Час*. – 1993. – №1.
19. Гусар Ю. Дипломант конкурсу в Мілані: [Омелян Лупул]. *Буковинське віче*. 2010, 28 липня (№ 56). С. 4.
20. Демчук О.В. Життєпис письменника: Конспекти нестандартних уроків. – К.: Педагогічна преса, 2002. – 192 с.
21. Денисюк І. Розвиток української малої прози кінця ХІХ – початку ХХ століття. Львів, 1999.
22. Денисюк І. Українська новелістика кінця ХІХ – початку ХХ ст. Оповідання. Новели. Фрагментарні форми (ескізи, етюди, нариси, образки, поезії в прозі). Київ : Наук. Думка, 1989. С. 5 – 26.
23. Енциклопедичний словник символів культури України. за заг. ред. В. П. Коцура, О. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-е вид. 2015. 912 с.
24. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури : *монографія*. Київ : Академвидав, 2006. 504 с.
25. Зушман М. Поезія в прозі в жанрово-стильовій проекції малої прози Б. Лепкого та його сучасників. Ужгород : Говерла. 2011. Вип. 15. С. 104 – 110.
26. Івасюк О. Поезія в прозі. Чернівці : Золоті литаври, 2001. С. 422.

27. Казанова О. Жанр поезії у прозі як форма літературно-естетичної свідомості перехідної доби. *Слово і час*. 2015. № 11. С. 58 – 70.
28. Козлик І. Теоретичне вивчення філософської лірики і актуальні проблеми сучасного літературознавства : *монографія*. Івано-Франківськ : Поліскан, 2007. 591 с.
29. Кузнецов Ю. Імпресіонізм в українській прозі кінця XIX – початку XX століття: Проблеми естетики і поетики. К., 1995.
30. Кузьма Н. Особливості жанру поезії у прозі в українській та французькій літературах кінця XIX – початку XX століття. *Вісник Львівського університету*. 2014. Вип. 60 (1). С. 323 – 330.
31. Літературознавча енциклопедія : в 2-х т. автор-укладач Ю. Ковалів. Київ : Академія, 2007. 624 с.
32. Літературознавчий словник-довідник. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. К. : ВЦ Академія, 1997. 752 с.
33. Літературознавчий словник. За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К.: Академія, 2007. 752 с.
34. Лупул О. Артезіани. Чернівці : Рута, 2011. 52 с.
35. Лупул О. Золотоцвіт. Чернівці: Рута, 2007. – 64 с.
36. Лупул О. Контрасти. Септими. Чернівці. – 2013. – 56 с.
37. Лупул О. Лірика. Вибране. Чернівці: Рута, 2004. – 224 с.
38. Лупул О. Літо моє високе. Лірика. Вибране. Чернівці : Рута, 2015. С. 184.
39. Лупул О. Осінні полонези. Чернівці : Рута, 2012. 52 с.
40. Лупул О. Раранча. Поезії. Чернівці: Рута, 1994. – 56 с.
41. Лупул, О. Свята земля. Лірика. Чернівці : Рута, 2016. 200 с.
42. Лупул О. Філіграні. Хоку. Чернівці: Рута, 2000. – 48 с.
43. Лупул О. Яблуневія. Чернівці : Рута, 2000. С. 3.
44. Лупул О. Я птах неперелітний. Лірика. вступ. ст. А. Г. Григорук. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 462 с.
45. Майдаченко П. Орнаменталізм Василя Стефаника і Марка Черемшини. К., 2000. Кн. 1.

46. Мірошниченко Л.Ф. Етапи вивчення художнього твору // *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 1997. № 1. С. 12-14.
47. Павличко С. Теорія літератури. Передм. Марії Зубрицької. К: Основи, 2002. 679 с.
48. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. — К.: Ленвіт, 2000. 384 с.
49. Підпалій А. Маргінальні форми в українській поезії ХХ століття. К., 2004.
50. Рибась О. Поезія у прозі Дніпрової Чайки: авторський стиль. Київ: Київський університет, 2013. Вип. 39 (2). С. 354 — 360.
51. Словник української мови: в 11 томах. Том 2, 1971. С. 237.
52. Степанишин Б.І. Викладання української літератури в школі. Київ.: РВЦ «Проза», 1995. 256 с.
53. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства) : підручник для гуманітаріїв. Київ : 1997. 448 с.
54. Тодоров Ц. Поняття літератури та інші есе. К., 2006.
55. Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник. Київ: Академія, 2012. 312 с. Серія («Альма-матер»).
56. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція: *монографія* / Ганна Леонідівна Токмань. Київ : Міленіум, 2012. 320 с.
57. Франко І. Із секретів поетичної творчості. URL : <https://zbruc.eu/node/34271> (дата звернення: 17.01.22).
58. Чепурняк Т. Жанр поезії в прозі в українській літературі ХХ ст. Еволюція. Поетика: автореферат. Черкаси, 2013. 20 с.
59. Шумило Н. До проблеми «ліризації» української прози кінця ХІХ — початку ХХ ст. К., 1991. С. 252.
60. Шумило Н. Під знаком національної самобутності. К., 2003.
61. Шупта-В'язовська О. Ліричні та епічні родові начала в структурі художнього часу. К., 2000.